

Help! Ik heb een klas!!

Oplossingsgerichte handleiding voor het ontwerpen en behouden van een positief pedagogisch klimaat in het (speciaal) basisonderwijs

Eindrapportage over het praktijkonderzoek in het kader van de leerroute

Master Special Educational Needs, gedragsspecialist

Module GS10 Leer- en onderzoekslijn: meesterstuk en afstuderen

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg, Tilburg

2011 - 2012

Rosemarie Terlouw

Studentnummer: 2191117 Lesplaats: Utrecht

In samenwerking geschreven met: Lianne Hokke

Begeleid door: drs. E. van Meersbergen en drs. A. Goijaarts

Juni 2012

Help! Ik heb een klas!!

Oplossingsgerichte handleiding voor het ontwerpen en
behouden van een positief pedagogisch klimaat in het
(speciaal) basisonderwijs

VERANDER

MUREN IN

DEUREN

Loesje

Postbus 1045

6801 BA Arnhem

www.loesje.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	Pag. 5
Voorwoord	Pag. 6
Hoofdstuk 1 Algemeen idee	
1.1 Huidige situatie waaruit het onderwerp is ontstaan	Pag. 8
1.2 De verlegenheidsituatie	Pag. 9
1.3 Onderzoeksvraag met deelvragen	Pag. 10
Hoofdstuk 2 Verkenning van de theorie en van de praktijk	
2.1 Theoretische verkenning	Pag. 12
2.1.1 Oplossingsgericht werken in het onderwijs	Pag. 12
2.1.2 Probleemgericht werken in het onderwijs	Pag. 13
2.1.3 Het pedagogisch klimaat	Pag. 14
2.1.4 Het pedagogisch klimaat ontwerpen en handhaven	Pag. 15
2.1.5 Belonen en corrigeren	Pag. 17
2.1.6 Kids' Skills	Pag. 18
2.2 Samenvatting	Pag. 19
Hoofdstuk 3 Plan van aanpak	
3.1 Inleiding	Pag. 20
3.2 Doelen	Pag. 21
3.3 De onderzoeksgroep	Pag. 21
3.3.1 Semigestructureerd interview	Pag. 22
3.3.2 Gesprek	Pag. 22
3.3.3 Vragenlijsten	Pag. 22
3.4 De onderzoeksmethodes	Pag. 23

Hoofdstuk 4 Uitvoering en resultaten

4.1 Interviews	Pag. 27
4.2 Vragenlijsten	Pag. 35
4.3 Gesprek op de pabo	Pag. 41

Hoofdstuk 5 Conclusies, reflectie en discussie

5.1 Conclusies uit het literatuur- en praktijkonderzoek	Pag. 43
5.2 Praktische handreiking	Pag. 48
5.2.1 Verwachtingen bij gebruik van de bordkaarten	Pag. 51
5.3 Aanbevelingen met betrekking tot mijn praktijk	Pag. 51
5.4 Aanbevelingen met betrekking tot de theorie	Pag. 52
5.5 Reflectie op onderzoek, proces en samenwerking	Pag. 52

Literatuurlijst	Pag. 54
-----------------	---------

Bijlagen	Pag. 56
----------	---------

Bijlage 1	Aspecten van pedagogisch handelen
Bijlage 2	Fases van Tuckman met toepassing naar het onderwijs
Bijlage 3	Vuistregels over het omgaan met gedragsproblemen
Bijlage 4	Vijftien stappen van Kids' Skills
Bijlage 5	Vragenlijst voor de IB/(ortho)pedagoog
Bijlage 6	Vragenlijst voor leerkrachten
Bijlage 7	Vragenlijst voor kinderen
Bijlage 8	Foto's college op de pabo
Bijlage 9	Bordkaarten

Samenvatting

In dit onderzoek staat het oplossingsgericht denken en het pedagogisch klimaat centraal. Onze mening is dat het oplossingsgerichte denken het pedagogisch klimaat ten positieve kan beïnvloeden. Je richt je namelijk op het positieve en probeert het negatieve zoveel mogelijk te negeren. Daarnaast werk je met de kinderen aan het uitbreiden van de eigen mogelijkheden, hun kernkwaliteiten, en niet aan het uitdiepen van het probleem. Aangezien oplossingsgericht werken en het pedagogisch klimaat voor alle kinderen betekenis heeft, is bij dit onderzoek een hele groep betrokken en is het niet beperkt gebleven tot één of enkele kinderen.

Oplossingsgericht werken is een vrij nieuw fenomeen en relatief onbekend op scholen. Echter is de opkomst groot, wat te zien is aan de grote hoeveelheid boeken en artikelen die in korte tijd geschreven is. Scholen streven wel naar oplossingsgericht werken, maar opvallend is dat het nog niet geïntegreerd is.

In het onderzoek is de theorie bestudeerd. Tevens zijn er vragenlijsten en interviews afgenomen en heeft er een gesprek met pabo-studenten plaatsgevonden. Dit heeft geresulteerd in belangrijke informatie om te komen tot een handreiking voor leerkrachten en interne- en externe begeleiders die dagelijks met gedragsproblematiek te maken hebben.

Wanneer u ergens aan wilt werken met uw klas is het belangrijk dat het kind of de groep intrinsieke motivatie heeft. Het pedagogisch klimaat moet je met elkaar maken. Kinderen voelen zich prettiger wanneer zij een beetje invloed hebben op het reilen en zeilen in de klas. Het hebben van invloed is een goede voorbereiding op de toekomst. De klas kan namelijk gezien worden als een kleine maatschappij waarin geoefend wordt voor later. Belangrijk is dat de doelen die gesteld worden realistisch en haalbaar zijn, zodat succeservaringen goed te realiseren zijn.

Geconcludeerd kan worden dat uit zowel de theorie als de praktijk blijkt dat het consequent zijn heel belangrijk is. Hierbij hoort ook corrigeren, weliswaar corrigeren zonder het geven van een waardeoordeel. Wat accepteer je wel en wat niet. Stel regels, of liever gezegd routines, op met het hele team, zodat er door de hele school structuur en duidelijkheid heerst. In het begin van het jaar is het strak hanteren hiervan erg belangrijk. Dit zal een groot deel van de problemen oplossen. De 'echte' gedragsproblemen komen dan vanzelf bovendrijven.

Voorwoord

Mijn collega bij het schrijven van dit meesterstuk is Lianne Hokke. Lianne is werkzaam in het speciaal basisonderwijs (SBO) met cluster 2, 3 en 4, zelf ben ik werkzaam in het regulier onderwijs. Wij hebben er voor gekozen om het onderzoek samen te doen, aangezien wij de verschillen en overeenkomsten tussen het reguliere- en speciaal basisonderwijs willen laten zien. Wij zijn van mening dat beide scholen iets van elkaar kunnen leren. Wanneer wij deze aspecten naast elkaar leggen en verwerken in deze handleiding, kunnen beide scholen hiermee aan de slag.

Door de opkomst van passend onderwijs en zelfs inclusief onderwijs zullen meer kinderen met gedragsproblemen in het reguliere onderwijs blijven. Deze kinderen nemen een denkbeeldig rugzakje met geld mee, zodat de ontvangende school voor extra voorzieningen en hulp kan zorgen (De Munnik & Vreugdenhil, 2003). Het pedagogische klimaat wordt vaak door deze kinderen beïnvloed. Het is van groot belang dat de leerkracht met deze kinderen weet om te gaan, waardoor het pedagogische klimaat niet zal veranderen in een negatief klimaat.

Op beide scholen moeten er tips en oplossingen komen om het klimaat positief te houden. Wij zijn van mening dat deze scholen iets van elkaar kunnen leren. Wanneer wij deze aspecten naast elkaar leggen en verwerken in deze handleiding, kunnen beide scholen hiermee aan de slag.

Bedankjes

Het schrijven van ons meesterstuk hebben wij niet alleen kunnen doen. Daarom willen wij de volgende mensen bedanken:

- Drs. A. Goijaarts: wij willen u bedanken voor de begeleiding bij het schrijven van ons meesterstuk. Ook willen wij u bedanken voor de tijd die u voor ons vrij maakte. Tijdens de gesprekken en mailwisselingen kregen wij goede feedback, waardoor wij dit meesterstuk tot dit resultaat konden brengen;
- Drs. E. van Meersbergen: wij willen u bedanken voor het overnemen van de begeleiding van drs. Goijaarts. Bedankt voor uw kritische blik en feedback op ons meesterstuk;

- Dhr. J. Verburg: aangezien wij gebruik mochten maken van uw (les)tijd en inbreng, hebben wij ons meesterstuk naar een hoger plan kunnen trekken. Wij willen u daarvoor hartelijke bedanken;
- De betrokkenen rondom de vragenlijsten: wij willen de kinderen, leerkrachten en intern- en extern begeleiders heel erg bedanken voor het invullen van de vragenlijsten. Het heeft ons tot nieuwe inzichten gebracht;
- De geïnterviewden: bedankt voor jullie inbreng rondom ons onderwerp. Fijn dat jullie in deze drukke tijd, tijd hebben vrijgemaakt;
- Onze critical friends Baukje, Charlotte en Vanessa: bedankt voor het meelesen en de feedback. Het was fijn om samen met jullie dit proces te doorlopen.

Ten slotte willen wij elkaar bedanken voor de goede samenwerking. Wij waren beide erg gemotiveerd, waardoor wij goed aan de slag gingen met ons meesterstuk. Hierdoor konden wij ook duidelijke afspraken met elkaar maken. Doordat wij beide op tijd klaar wilden zijn, hebben wij ons ook aan de afspraken gehouden. Dit heeft gezorgd voor een goede samenwerking. Met vragen of onduidelijkheden konden wij bij elkaar terecht.

Hoofdstuk 1

Algemeen idee

1.1 Huidige situatie waaruit het onderwerp is ontstaan

'Hij is weer geflipt' is een uitspraak die ik regelmatig hoor in verschillende teamkamers. Door de komst van passend onderwijs krijgen steeds meer scholen te maken met gedragsproblemen/-stoornissen in de klas. Aanleiding hiervoor is dat ouders hun kind met gedragsproblemen nu mogen aanmelden bij een reguliere basisschool. Dit kind neemt een denkbeeldige rugzak met geld mee waar leerkrachten aanpassingen voor moeten maken in de klas en moeten proberen de kinderen op een positieve manier te onderwijzen (De Munnik & Vreugdenhil, 2003). Maar hoe?

Kinderen met gedragsproblemen kunnen een klas behoorlijk beïnvloeden. Ze worden door veel leerkrachten en kinderen gezien als lastig, vervelend, opvliegend en problematisch (uitspraken van leerkrachten). De sfeer in een klas daalt en kan onveilig worden, waardoor leerprestaties naar beneden kunnen gaan. Het gedragsprobleem kan vele redenen hebben voor het ontstaan ervan: een beperking van het kind waar het simpelweg niets aan kan doen, vervelende thuissituatie, de mondigheid van de maatschappij, minder structuur, etc. Het is echter niet duidelijk of de gedragsproblemen toenemen ten aanzien van vroeger of dat het nu vaker signaleerd wordt (Marx, 2008). Het is lastig om met de negatieve gedragingen, die in de klas naar buiten kunnen komen, om te gaan. Er zijn altijd kinderen die hier gevoelig voor zijn en in dit gedrag meegaan of juist angstig worden. Met als gevolg een negatief klimaat en een leerkracht die handelingsverlegen is.

Gelukkig zijn er ook leerkrachten die de kinderen op een positieve manier bekijken. Zij zien en merken de problemen met het kind in de klas zeker, maar zien ook zijn/haar vaardigheden en mogelijkheden. Dit is waar wij in dit meesterstuk naar toe willen. Wij willen duidelijk maken dat ondanks alle gedragsproblemen/-stoornissen in een klas, u als leerkracht een positief pedagogisch klimaat kunt ontwerpen en handhaven. Hierin zijn uw verwachtingen en uw houding ten opzichte van het kind van groot belang. Probleemgedrag kan ontstaan wanneer er een verschil is tussen de mogelijkheden van het kind en de verwachtingen en eisen van u als leerkracht

(van der Ploeg, 2007). Door middel van gesprekken mét het kind over wat hij/zij graag anders zou willen zien, op zoek te gaan naar wat eerder positief werkte en door te kijken naar mogelijkheden kun je komen tot (middelen voor de) oplossingen, waar iedereen baat bij zal hebben.

De oplossingsgerichte methode willen wij gaan toepassen. Door de jaren heen zijn leerkrachten probleemgericht gaan kijken. Wij hebben gemerkt dat je hierdoor in een negatief spiraal kunt belanden. Door oplossingsgericht te werken gaan wij op een positieve manier naar het kind kijken en handelen.

1.2 De verlegenheidsituatie

Scholen besteden veel aandacht aan leerproblemen, maar de sociaal-emotionele gebied laten ze vaak liggen. Er moet nu een inhaalslag komen op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling en gedrag (Van Meersbergen, 2009a).

Sinds oktober 2011 ben ik werkzaam op een reguliere basisschool in Krimpen aan de Lek, waar bovenstaande van toepassing is. In totaal zijn er 218 kinderen, verspreid over negen groepen. Ook op deze school zijn er kinderen die negatief gedrag laten zien en de sfeer in een klas behoorlijk naar beneden kunnen halen. Het is dan erg lastig om als leraar positief te blijven. Zeker als je fulltime voor de klas staat en fulltime met het probleem te maken hebt. Je waarschuwt nog wat in de klas, corrigeert, herhaalt nog een keer de regels (die ze vaak prima weten) en pakt er nog maar eens een beloningssysteem bij. Met andere woorden de sfeer daalt en het lesplezier gaat weg. Leerkrachten die al jaren in het vak zitten kunnen hier door ontmoedigd worden. Daarom is mijn vraag: hoe ontwerp en handhaaf ik een positief pedagogisch klimaat waar alle kinderen baat bij hebben?

Ik verwacht uiteindelijk dat oplossingsgericht werken een positief effect heeft op *alle* kinderen.

Ik werk in dit meesterstuk aan het volgende doel:

- Orthodidactisch competent in omgang met de kinderen:
 - Ik wil op een oplossingsgerichte manier naar de kinderen kijken en met hen werken gedurende mijn onderzoek. Hierdoor hoop ik dat het pedagogisch klimaat in de klas hoog blijft.

1.3 Onderzoeksvraag met deelvragen

Onze onderzoeksvraag luidt als volgt:

‘Hoe kan ik een positieve pedagogisch klimaat ontwerpen en handhaven waar alle kinderen bij gebaat zijn?’

De daarbij behorende deelvragen zijn:

- Wat is een goed pedagogisch klimaat?
- Welke middelen zijn er om een positieve sfeer te ontwerpen?
- Welke middelen zijn er om een positieve sfeer te handhaven?
- Wanneer en hoe mag ik een kind corrigeren?
- Wat doen leerkrachten om het pedagogisch klimaat te behouden?

Na een brainstorm over allerlei mogelijke vragen hebben wij uiteindelijk voor deze vragen gekozen. Onderliggend aan deze vragen is de vraag: ‘Wordt er oplossingsgericht gewerkt of juist probleemgericht?’ Wij zijn ervan overtuigd dat dit de vragen zijn die tot een beantwoording van onze hoofdvraag zullen leiden.

Allereerst de vraag wat een goed pedagogisch klimaat is. Deze vraag is belangrijk, aangezien hier duidelijkheid over moet komen. U als lezer van deze handleiding moet dezelfde mening hebben, aangezien er anders onduidelijkheden komen over dit begrip.

De tweede vraag gaat over de middelen die gebruikt kunnen worden voor het ontwerpen van een positieve sfeer. Dit zal voor u dienen als handreiking. Het ontwerpen van een positieve sfeer is nodig om een pedagogisch klimaat aan te brengen in de klas.

De derde vraag gaat over de middelen die gebruikt kunnen worden om een positieve sfeer te handhaven. Deze vraag zal tevens dienen als handreiking. Wanneer het pedagogische klimaat ontworpen is en deze ‘staat’ is het de kunst om deze te handhaven. Veel leerkrachten zitten echter met de vraag ‘hoe?’ Bij deze vraag wordt hier antwoord op gegeven.

Wanneer u in een positief klimaat wilt werken samen met oplossingsgericht onderwijs kan corrigeren u tegenstaan. Toch is het belangrijk dit te doen. Kinderen moeten uw grenzen weten. Wanneer en hoe u consequenties mag gebruiken is belangrijk om te weten.

De vijfde vraag is een toepassingsvraag. De theorie kan nog zo goed geschreven zijn, maar wat doen leerkrachten die dagelijks met de problemen te maken hebben?

Door het beantwoorden van deze vragen hopen wij u voldoende handreikingen te kunnen geven om een positief pedagogisch klimaat te ontwerpen en te handhaven in uw klas door middel van een oplossingsgerichte benadering.

In het volgende hoofdstuk verbinden wij theorie aan onze onderzoeksvraag en deelvragen. Dit zal gebeuren aan de hand van vijf verschillende kopjes:

- *Oplossingsgericht werken in het onderwijs;*
- *Probleemgericht werken in het onderwijs;*
- *Het pedagogisch klimaat;*
- *Pedagogisch klimaat ontwerpen en handhaven;*
- *Belonen en corrigeren;*
- *Kids' Skills.*

Bij de master wordt gebruik gemaakt van de triade: theorie, praktijk, persoon. Theorie geeft nieuwe inzichten en kan 'eigen' inzichten bevestigen en onderbouwen. De praktijk geeft aan hoe deze theorie wordt toegepast. Om tot beantwoording van de deelvragen te komen is daarom een goede verkenning van beide nodig. Wat is het verschil tussen oplossingsgericht werken en probleemgericht werken? Wat is een pedagogisch klimaat en hoe is deze te ontwerpen? Wat kan oplossingsgericht werken/ Kids' Skills daarin betekenen? Deze vragen komen naar aanleiding van onze aanleiding. Door middel van deze verkenning hopen wij hier meer zicht op te krijgen.

2.1 Theoretische verkenning

2.1.1 Oplossingsgericht werken in het onderwijs

Oplossingsgericht onderwijzen is een vrij nieuw begrip binnen het onderwijs. De theorie richt zich meer op de aanpak van het probleem, dan op het probleem zelf. Wij kijken niet naar de oorzaken van het probleem, maar naar de mogelijkheden om het probleem op te lossen. Dit is voor veel mensen een nieuwe manier van denken.

De benadering is gebaseerd op respect voor het kind en geloven in zijn/haar mogelijkheden en capaciteiten (Måhlberg & Sjöblom, 2008).

Bij de theorie worden er drie kernprincipes onderscheiden die de flexibiliteit van dit werken aantonen en gericht zijn op het individu:

1. Als iets kapot is, repareer het dan niet: wij moeten vertrouwen tonen in ieders vermogen om zelf te beslissen of het probleem ook daadwerkelijk als probleem wordt ondervonden. Zo ja, dan willen wij dat het kind het zelf wil veranderen en om hulp komt vragen;
2. Kijk naar wat werkt en doe daar meer van: ga door met wat goed aanvoelt en werkt;
3. Als iets niet werkt, probeer dan iets anders: wanneer een aanpak niet werkt wil dat niet zeggen dat alles wat je daarvoor deed direct overboord moet gooien. Een kleine aanpassing kan al een ander resultaat opleveren.

In het oplossingsgericht werken is het essentieel om goed te luisteren en op dat wat gezegd wordt positieve feedback te geven. Dit heeft ook met respect naar het kind te maken. Dit respect begint al bij de gedachte over het kind. Door middel van herkaderen zullen er nieuwe oplossingen gevonden worden. Bij herkaderen is het de bedoeling *een probleemgedrag te vertalen met andere, positievere bewoordingen* (Måhlberg & Sjöblom, 2008, pag. 87). Zo worden er goede gevoelens opgeroepen, wat zorgt voor betere samenwerking met alle betrokken partijen.

Bij het oplossingsgerichte gesprek is het stellen van vragen belangrijk. Hier gaat de aandacht uit naar de talenten en mogelijkheden van het kind. Door middel van creatieve vragen ontdekt u wat de ideale situatie van het kind is. Wij richten ons op de schaal- en wondervraag, aangezien deze belangrijke onderdelen zijn binnen oplossingsgericht werken. De stappen die in een gesprek gevolgd dienen te worden, staan uitgelegd bij 2.1.6.

Het werken met schaalvragen helpt bij het maken van een plan van aanpak. Het kind kiest een cijfer waar het volgens hem/haar op dat moment staat en denkt na over hoe en wat daarvoor nodig is om de volgende stap naar een hoger cijfer te zetten. In het plan van aanpak naar de volgende stap moeten de doelen realistisch en bereikbaar zijn.

De wondervraag is een toekomstgerichte vraag. Deze vraag moet heel realistisch en concreet zijn. De leerkracht moet het kind helpen zich voor te stellen en te beschrijven hoe de situatie zal zijn als alle obstakels verdwenen zijn. Waar merk jij dat bijvoorbeeld aan? Of hoe merkt je moeder het? Hoe meer details er worden verteld, hoe meer de situatie in zijn/haar denkwereld werkelijkheid wordt. Ook uit deze vraag kan een plan van aanpak met de daarbij behorende doelen ontstaan (Måhlberg & Sjöblom, 2008).

2.1.2 Probleemgericht werken in het onderwijs

Veel medische en technische problemen kunnen het beste worden aangepakt via een probleemgerichte aanpak. Als je begrijpt wat de aard van het probleem is, kun je ook de oorzaak van het probleem zoeken, waardoor je een oplossing geeft die de oorzaak wegneemt. In veel andere situaties werkt deze aanpak niet. Dan levert deze aanpak vaak te veel oorzaken op, komen er te veel negatieve gevoelens naar boven

en verliest u uw doelgerichtheid. Het analyseren van het probleem versterkt dan juist het bestaande probleem en creëert nieuwe problemen (Visser, 2002).

Van Dongen & Denters (2010) stellen de vraag: 'Waarin verschilt de oplossingsgerichte aanpak met de aanpak die je gewend bent te doen?'

Zij antwoorden vervolgens vanuit bevindingen van verschillende mensen. Bij een probleemgerichte benadering kun je zo lang in het probleem blijven hangen, in de oorzaken, en dat is negatief. Dan kun je beter kijken hoe je het beter kan doen. Het grote verschil is, volgens één van de ondervraagden, dat je bij oplossingsgericht werken je vooroordelen los kan laten. Je bespreekt vaak een probleemkind met een voorgevoel, van: het zal wel die kant opgaan... Een ander ondervraagde antwoordt dat de kunst juist is om goed te luisteren en je te laten verrassen door de kinderen. Door de manier van vragen stellen activeer je de persoon meer. Je maakt een ander verantwoordelijk bij het zoeken naar oplossingen.

2.1.3 Het pedagogisch klimaat

Zowel de oplossingsgerichte theorie als de methode Kids' Skills (zie 2.1.6) zijn gebaseerd op een positieve manier van werken. Echter zijn wij van mening dat een pedagogisch klimaat alleen kan bestaan, wanneer er op een positieve manier gewerkt wordt. Het is echter belangrijk om te weten wat een pedagogisch klimaat precies is.

'Het onderwijzen moet de onderwijzer zelf doen', zei Theo Thijssen eens op een onderwijscongres in 1926 (Vriens, 2007). Een pedagogisch klimaat moet je echter met elkaar maken. Zo'n leef- en leeromgeving kun je omschrijven als een omgeving die alle relaties en voorzieningen omvat waarbinnen het samen doen en denken van kinderen en leerkrachten zich afspeelt (De Munnik & Vreugdenhil, 2003).

Het pedagogische handelen op school heeft verscheidene aspecten. Deze aspecten kunt u vinden in bijlage 1.

Al deze pedagogische handelingen zorgen voor een goed pedagogisch klimaat. Echter wordt een continue stroom van sociale beloning onmisbaar bevonden wanneer het gaat om een positieve sfeer in de klas (Måhlberg en Sjöblom, 2008).

Als laatste is het ontzettend belangrijk dat je je grenzen stelt en daar consequent in handelt (De Munnik & Vreugdenhil, 2003). Laat duidelijk merken wat je wel en niet accepteert in de klas. Zo ontstaat er een veilige sfeer. Stel deze regels het liefst af met het hele team. Zo komt er een structuur en duidelijkheid binnen de hele school.

2.1.4 Pedagogisch klimaat ontwerpen en handhaven

Een positief klassenklimaat leidt tot een positieve zelfwaardering en goede schoolprestaties van de individuele kinderen (Schmuck en Schmunk, 1980). Als leerkracht zweef je regelmatig tussen twee uitersten: enerzijds ben je de autoritaire leerkracht, maar anderzijds ben je de democratische leerkracht. De autoritaire leerkracht vertelt wat er moet gebeuren. De kinderen gehoorzamen, maar buiten op het plein gaan ze hun eigen gang en maken ruzie. Een autoritaire leerkracht denkt vooral in termen als straffen en belonen. Een democratische leerkracht is zich bewust van zijn rol als opvoeder en wil geen schijndiscipline in zijn klas. Kinderen moeten zelf nadenken en dingen ontdekken (Vriens, 2007). Dit is belangrijk voor het ontwerpen van een positieve sfeer. Daarnaast is het belangrijk dat kinderen respect tonen voor elkaar, de groepsleden zich medeverantwoordelijk voor het functioneren in de groep voelen, de groepsleden bereid zijn samen te werken en de problemen worden besproken (Tuckman, 1972). Hoe meer wij het onderwijs kunnen aanpassen aan de individuele behoeften, hoe plezieriger de school wordt, en zal het kind zich des te meer op zijn plaats voelen. Het lijkt er op dat kinderen hun schooldagen prettiger vinden wanneer zij invloed hebben op de indeling van de schooldag (Måhlberg & Sjöblom, 2008). De leerkracht geeft uiteindelijk wel de grenzen aan. Wij moeten als leerkracht de verantwoordelijkheid nemen om een positieve relatie met de kinderen op te bouwen. De klas is als het ware een kleine maatschappij waarin de kinderen alvast kunnen oefenen voor later (Furman, 2011). Kinderen kunnen oefenen door vaardigheden op te doen. Kinderen willen graag het nut zien van een vaardigheid. Door de deze te demonstreren zien de kinderen nog meer het nut in van het leren hiervan. Vaardigheden kunnen gericht zijn op het omgaan met klasgenoten, volwassenen, leeftijdsgenootjes etc. Willen kinderen dit leren, moet er de ruimte zijn om te kunnen oefenen. Leerkrachten stellen vaak regels. Het is belangrijk dat regels vervangen worden door routines. Een manier om kinderen actief bij de les te houden is hen aan te moedigen om hun eigen doelen na te streven, om uit te lichten wat zij uiteindelijk via school in hun leven zouden willen bereiken. Het voornaamste

oogmerk van een oplossingsgerichte leerkracht is dat haar kinderen hun eigen strategieën ontwikkelen om hun doelen te bereiken (Måhlberg & Sjöblom, 2008). Dit oefenen zal regelmatig (minstens één keer per dag) moeten plaatsvinden en over een langere periode uitgespreid worden (Furman, 2010). Wanneer wij ons richten op de vooruitgang van de kinderen, zijn de kinderen blij en voelen zij zich competent. De leerkrachten worden door tevreden kinderen en ouders beloond. Nog een hulpmiddel bij het opbouwen van een goede verstandhouding is tonen dat we aan dezelfde kant staan als onze kinderen (Måhlberg & Sjöblom, 2008). Als er een goede sfeer in een klas is zal de leerkracht zelf zijn eigen fouten ook toegeven. De kans op betere schoolresultaten wordt vergroot door het bestaan van een vertrouwensband tussen de school, het kind en de ouders. Ouders zijn vaak vindingrijk. Het draait erom dat wij deze als leerkracht op een goede manier kunnen benutten. Als wij met een ouder in gesprek gaan moeten wij als leerkrachten bedenken dat er altijd vooruitgang is bij het kind. Laat dit de ouders merken. Kinderen moeten zich in de klas veilig voelen en met plezier naar school gaan. Theo Thijssen besluit zijn boek 'De gelukkige klas' met de uitspraak: *'Er is op de wereld maar één ding werkelijk en dat is liefde'* (Vriens, 2007, pag. 64-65).

Er zijn verschillende fases die een groep doorloopt (Tuckman, 1972):

- Forming;
- Norming;
- Storming;
- Performing;
- Termination.

De uitleg van deze begrippen kunt u vinden in bijlage 2. Deze begrippen zijn door ons toegespitst op het onderwijs.

Om het positieve gedrag te handhaven is het belangrijk dat de leerkracht zich voornamelijk richt op het positieve gedrag van de kinderen en het negatieve gedrag zoveel mogelijk negeert. De leerkracht moet kinderen aanmoedigen en positieve kritiek geven, ook al zijn er maar kleine vooruitgangen. Dit moet gezien worden als succes. Als een leerkracht positieve feedback geeft, nodigt de leerkracht het kind uit

om dit gedrag te herhalen. Hierdoor worden er positieve patronen en gewoontes gevormd. Kinderen uit de klas zullen dit gedrag overnemen, omdat ze zien dat de leerkracht daar blij van wordt. Daarnaast versterkt positieve feedback het zelfvertrouwen van het kind. Het kind voelt zich competent (Måhlberg & Sjöblom, 2008).

2.1.5 Belonen en corrigeren

Er zijn verschillende manieren, naast alle beloningssystemen, waarmee u kunt belonen. Als eerste is er de sociale beloning. Hierbij wordt gebruik gemaakt van gelaatsuitdrukkingen, lichaamstaal en de houding van de leerkracht. Dit kunnen korte, duidelijke en feitelijke opmerkingen zijn waarin positieve feedback zit. De leerkracht ziet iets en geeft feedback op wat hij/ zij ziet. Deze opmerkingen bevatten geen waardeoordelen. Verbale complimenten worden hierbij aangevuld met non-verbale reacties.

Opmerkingen die geen waardeoordeel bevatten zijn effectiever gebleken voor kinderen die moeite hebben met het accepteren uitdrukkelijke, positieve, aanmoedigende woorden (Måhlberg en Sjöblom, 2008, pag. 121).

Een aantal kinderen vindt het moeilijk om een compliment aan te nemen wanneer anderen meeluisteren. Een stukje papier waar het compliment op staat kan dan effectief zijn.

Sommige kinderen zijn volgens een leerkracht niet te motiveren voor hun werk of totaal niet gevoelig voor een compliment. Een actieve beloning kan wonderen doen. Laat kinderen af en toe een beloning zelf kiezen. Hier gaan ze de volle 100% voor, aangezien de motivatie van binnenuit komt. Kinderen zijn daarnaast erg vindingrijk en kunnen helpen bij het bedenken van beloningen.

Kinderen zijn gevoelig voor het gebruik van humor en het instellen van rust en geduld. Kleine problemen zijn met deze aspecten snel op te lossen. Grote problemen zijn echter voor veel leerkrachten lastig op te lossen. Vooral problemen die voorkomen bij kinderen met gedragsproblemen. Bij hen lijkt het er wel eens op dat zij in een bepaald patroon qua gedrag zitten. Kant-en-klare oplossingen zijn hier niet voor, maar De Munnik en Vreugdenhil (2003) geven wel een aantal vuistregels hiervoor. Deze vuistregels zijn te vinden in bijlage 3.

Måhlberg en Sjöblom (2008) geven aan dat een aansporing een goede oplossing op negatief gedrag kan zijn. Een aansporing is een kort verzoek dat heel duidelijk aangeeft wat er precies wordt verwacht van het kind. Doe deze aansporing niet te veel, altijd met kalme stem en een neutrale toon. Wanneer deze aansporing wordt opgevolgd, dient positieve feedback te volgen.

2.1.6 Kids' Skills

Kids' Skills is een methode om problemen op te lossen, waardoor we kinderen kunnen helpen om hun problemen te overwinnen (Furman, 2010). Het is een speelse en praktische benadering om kinderen vaardigheden aan te leren. Met steun van andere mensen kunnen kinderen door vaardigheden emotionele uitdagingen en gedragsproblemen overwinnen. De methode is vooral gericht op kinderen tussen de drie en twaalf jaar, maar de principes zijn ook toepasbaar op tieners en zelfs volwassenen. De problemen worden overwonnen door kinderen nieuwe vaardigheden te leren. Het leuke hieraan is dat kinderen niet over hun problemen hoeven te praten. Ze leren alleen nieuwe vaardigheden aan. Wij moeten hen vaardigheden en bekwaamheden bijleren, zodat ouders, opvoeders en zichzelf inzien dat problemen bij het leven horen, maar dat deze ook te overwinnen zijn als mensen elkaar helpen en steunen. Kids' Skills gaat ervan uit dat kinderen geen problemen hebben, maar er zijn nog wel vaardigheden die zij nog niet geleerd hebben. Bij het gebruik van deze methode zoeken we niet te lang naar de oorspronkelijke oorzaak van het probleem. Wij richten ons op datgene wat een kind moet leren. Om een nieuwe vaardigheid aan te leren, moet je vijftien stappen langsgaan. Deze stappen zijn te vinden in bijlage 4.

Onderzoek naar Kids' Skills is nog schaars. Er is op dit moment dan ook geen wetenschappelijk bewijs dat deze methode effectief is (Furman, 2010). Dit weerhoudt ons er niet van om deze methode toe te passen in ons meesterstuk.

Deze manier van werken komt overeen met de zevenstappendans van het oplossingsgerichte werken (Cauffman en Van Dijk, 2009).

*Figuur 1:
de zevenstappendans
(Cauffman en Van Dijk,
2009, pag. 87)*

2.2 Samenvatting

De methodiek van oplossingsgericht werken komt overeen met de methode Kids' Skills. Beide staan ze ervoor in om het kind positief te benaderen. Dit in tegenstelling tot de probleemgerichte aanpak. Door middel van realistisch- en bereikbare doelen werk je samen naar het gewenste resultaat. Opvallend is dat er vanuit de liefde met elkaar gewerkt wordt aan een pedagogisch klimaat, waarin straffen en belonen een middel is om een veilige sfeer te creëren. Hierdoor wordt er voor het kind duidelijkheid en structuur aangebracht. Belangrijk is dat de intrinsieke motivatie bij het kind aanwezig is. Wanneer het kind zelf mag meebeslissen over de aan te leren vaardigheid, zal de motivatie toenemen. Als ouders betrokken worden in dit proces zullen zij zich erkent voelen en meer bereidwillig zijn om samen met de school te werken.

Door het schrijven van de theorie komen wij deels al op beantwoording van de deelvragen, zoals wij in het voorgaande hebben aangegeven. Het geeft nog geen volledige beantwoording. Op dit moment ontbreekt ons nog de praktische toepassing van de theorie. Het is mooi hoe de theorie alles beschrijft, maar hoe ervaren leerkrachten het en wat doen zij die er iedere dag mee moeten werken? Onder andere deze vraag zal verder uitgewerkt worden in hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 3 Plan van aanpak

In het voorgaande hoofdstuk is de theorie beschreven. Nu willen wij van de theorie overgaan naar de praktijk. Voordat wij bezig kunnen gaan in de praktijk willen wij in dit hoofdstuk onze onderzoeksofzet verantwoorden. Wij willen u graag laten zien hoe wij dit praktijkonderzoek gaan aanpakken, wat de stappen zijn en hoe de tijdsplanning eruitziet.

3.1 Inleiding

Om een pedagogisch klimaat te ontwerpen en te handhaven zijn er in het voorgaande hoofdstuk aanwijzingen gegeven vanuit de theorie. Tijdens het lesgeven merken wij vaak dat theorie en praktijk helaas twee verschillende werkelijkheden zijn. Wij vragen ons dan ook af of deze oplossingsgerichte aanpak daadwerkelijk wordt gebruikt binnen de scholen.

Het oplossingsgerichte denken is een aanpak die vrij nieuw is. Dit blijkt alleen al uit de vele boeken en artikelen die er in de afgelopen jaren geschreven zijn over dit onderwerp. Wat ons opvalt, op onze werkplekschool, is dat leerkrachten die langer voor de klas staan meer bekend zijn met de probleemgerichte aanpak. Zij zullen deze aanpak dus eerder inzetten tijdens het lesgeven. Wij zijn er van overtuigd dat er meer valt te bereiken met een kind als deze oplossingsgericht benaderd wordt. Ook zijn wij er van overtuigd dat het pedagogisch klimaat bevorderd wordt door een oplossingsgerichte aanpak. Bij een probleemgerichte aanpak is de kans aanwezig dat het pedagogisch klimaat er in de klas op achteruit gaat. Je richt je namelijk op het probleem, het negatieve, waardoor je in een negatieve spiraal terecht komt. Wij vragen ons af of deze oplossingsgerichte aanpak inmiddels al geïntegreerd is in zowel het reguliere- als in het SBO. Dit is de reden dat wij interviews en vragenlijsten willen afnemen bij drie verschillende groepen om hun visie te horen op onder andere deze oplossingsgerichte aanpak.

Tevens lijkt het ons waardevol om een gesprek met studenten van de pabo aan te gaan. Zij leren op dit moment hoe een pedagogisch klimaat ontworpen kan worden en hoe zij dit moeten handhaven. Echter, wij denken, dat zij nog door een

probleemgerichte aanpak naar het kind kijken. Hoe zien zij dit straks voor de klas of in hun stages? Wij zijn benieuwd naar hun 'verse' kennis.

3.2 Doelen

Wij willen, door middel van ons meesterstuk, leerkrachten laten zien dat je meer bereikt wanneer je het kind oplossingsgericht benadert. Het gevolg van een oplossingsgerichte aanpak zal zijn dat het pedagogische klimaat wordt bevorderd. Wij zullen dit aantonen door ons meesterstuk. Het meesterstuk zullen wij opsturen naar de geïnteresseerde geïnterviewden en naar leerkrachten die het graag willen lezen. Daarnaast zullen wij een presentatie geven in Utrecht op 13 juni 2012 voor de master SEN.

Wij willen leerkrachten die in zowel het reguliere- als in het SBO lesgeven een handreiking geven door middel van het geven van tips. Deze tips kunnen zij inzetten om het pedagogische klimaat in de klas een positieve wending te geven wanneer er kinderen zijn die het klimaat negatief proberen te veranderen. Deze tips kunnen zowel in het reguliere basisonderwijs als in het SBO worden ingezet.

3.3 De onderzoeksgroep

Het onderzoek zal uitgevoerd worden in het reguliere basisonderwijs en in het SBO. Twee scholen zullen betrokken zijn bij ons onderzoek: de school van Rosemarie en de school van Lianne. De klas waarin wij werkzaam zijn voor onze stage, wordt gebruikt als onderzoeksgroep. Dit is voor zowel Rosemarie als voor Lianne groep 7/8. Lianne heeft een groep van 16 kinderen en Rosemarie een groep van 24 kinderen. Wij betrekken de gehele groep in ons onderzoek, omdat zij allen deel uit maken van het pedagogisch klimaat. Uit beide klassen worden er twee kinderen geïnterviewd aan de hand van thema's (zie 3.4).

De af te nemen interviews met leerkrachten en IB-ers/(ortho)pedagogen willen wij binnen beide scholen uitvoeren met hier en daar een persoon buiten school om de triade compleet te maken. De personen buiten de school zullen geïnterviewd worden op de pabo te Gouda (Hogeschool 'Driestar Educatief'). Op deze school zullen wij ook een gesprek met studenten aangaan. Tijdens de jaarlijkse alumni bijeenkomst

van de hogeschool hopen wij zowel de beginnende als de gevorderde leerkrachten een vragenlijst in te laten vullen.

3.3.1 Semigestructureerd interview

Wij willen een doelgericht gesprek houden, waarbij het erom gaat met vragen te achterhalen wat er bij (een) bepaalde persoon/personen leeft aan ideeën, opinies, meningen en dergelijke. Wij kiezen voor het *semigestructureerd interview* (Kallenberg, Koster, Onstenk, Scheepsmma, 2010). De vragen die wij stellen zijn voor een gedeelte van te voren vastgesteld, zodat wij zeker weten dat deze vragen, of thema's, aan de orde komen. Daarnaast blijft er voldoende ruimte over om op zaken door te vragen en in te gaan op verscheidene onderwerpen. Deze interviews nemen wij persoonlijk af bij kinderen, leerkrachten en IB-er/(ortho)pedagoog. Wij hebben voor deze groepen gekozen, aangezien zij het meest met de pedagogische sfeer en het welbevinden van de kinderen te maken hebben. Wij willen beide minimaal twee mensen per groep interviewen, zodat wij een redelijk aantal interviews hebben om te vergelijken. Alle interviews worden apart afgenomen, zodat er geen overleg mogelijk is tussen de geïnterviewden.

3.3.2 Gesprek

Het gesprek op de pabo te Gouda zal zijn voor toekomstige leerkrachten. Op een terugkomdag zullen wij in gesprek gaan met studenten uit het vierde leerjaar. Wij willen eerst praten over een pedagogisch klimaat. Wat weten zij daarover? Hoe zien zij het tot uiting komen in de stages? Werken zij daar oplossingsgericht of probleemgericht? Als afsluiting willen wij een discussie opzetten. De opzet van deze ochtend kunt u vinden bij 3.4. Wij hebben hiervoor gekozen, omdat deze studenten straks nieuw zijn in het onderwijs en een pedagogisch klimaat moeten ontwerpen en handhaven. Waarschijnlijk hebben zij een ideaal voor ogen. Hoe willen zij daar straks uiting aan geven? Daarnaast leren zij nog veel over het werken met een klas. Het is goed mogelijk dat zij openstaan voor een oplossingsgerichte manier van werken.

3.3.3 Vragenlijsten

Wij kiezen voor een schriftelijke vragenlijst (Kallenberg, Koster e.a., 2010). Dit omdat wij zo in korte tijd een grote doelgroep kunnen benaderen. Daarnaast blijft deze schriftelijke vragenlijst anoniem, zodat diegene die het invult vrijuit kan schrijven. Wij

kiezen ervoor om de begrippen bovenaan te definiëren, zodat over de begrippen geen onduidelijkheid zal bestaan. Wij hebben gekozen voor open vragen, omdat deze meer informatie opleveren.

Aan de hand van de resultaten van de interviews, vragenlijsten en het gesprek willen wij gaan vergelijken hoe er in het regulier onderwijs en het SBO met kinderen met gedragsproblemen wordt omgegaan. De overeenkomsten en verschillen zullen wij op een rij zetten in de conclusie. De interviews en de vragenlijsten dienen hiervoor geanalyseerd te worden. Dit doen wij door de belangrijkste informatie te ordenen (wat voor de beantwoording van de deelvragen belangrijk is) door deze in kolommen per thema te plaatsen en te verwerken in een uiteindelijke conclusie. In het meesterstuk zullen de interviews niet helemaal uitgewerkt worden, maar zal alleen de relevante informatie weergegeven worden. Dit geldt ook voor de vragenlijsten.

Aan de hand van het interview, de vragenlijsten, gespreksresultaten en de theorie willen wij voor leerkrachten, binnen het regulier onderwijs en het SBO, een handreiking schrijven. Deze handreiking zal bestaan uit tips die gemakkelijk in de praktijk te realiseren zijn. Wij zullen de handreiking toepassingsklaar maken met beoogde doelen in het vooruitzicht.

3.4 De onderzoeksmethodes

Ontwikkelingsonderzoek (Kallenberg, Koster e.a., 2010): tijdens ons praktijkonderzoek maken wij gebruik van de kennis van twee type scholen. Het kenmerk van ontwikkelingsonderzoek is dat werkenderwijs op een systematische manier een nieuwe inhoud van bijvoorbeeld een onderdeel kan worden gegeven. Wij willen gebruik maken van dit onderzoek, omdat wij graag leerkrachten met een vernieuwde blik naar hun pedagogische klimaat willen laten kijken.

Literatuuronderzoek: tijdens ons literatuuronderzoek maken wij gebruik van boeken en artikelen over het pedagogisch klimaat en de oplossingsgerichte theorie. De bronvermeldingen vermelden wij zowel in de tekst als in de literatuurlijst. Datgene wat wij hopen te verkrijgen uit de interviews vergelijken wij met de literatuur die wij lezen. Daaruit vloeit een nieuwe aanpak voort voor leerkrachten.

De betrouwbaarheid van ons onderzoek hopen wij op verschillende manieren te waarborgen. Dit willen wij doen door kritisch te kijken naar ons eigen werk. Wij hopen interviews en vragenlijsten op te stellen die vooraf gecontroleerd worden door een vriendin van ons die ook in het onderwijs werkzaam is. Daarnaast wordt de vragenlijst voor het kind gecontroleerd door het zusje van Rosemarie die in deze leeftijdsgroep zit. Wij houden met hen een zogenaamd proefinterview. Zij staan namelijk buiten ons onderzoek. Wanneer wij hen de vragen stellen en de vragenlijsten voorleggen en zij een vraag niet begrijpen, kunnen wij deze vraag nog aanpassen, zodat deze wel begrijpelijk wordt. Dit voorkomt onduidelijkheden in het interview. Zelf zit je er namelijk helemaal 'in' en gaat daardoor de vragen als vanzelfsprekend zien, terwijl een buitenstaander dit niet heeft en 'zomaar' ons onderzoek binnen komt vallen.

Hierna zullen deze interviews bij drie verschillende groepen worden afgenomen: kinderen, leerkrachten en de IB-er/(ortho)pedagoog. Door drie groepen te nemen (binnen de klas (kinderen, leerkrachten) en buiten de klas op school (IB-er, (ortho)pedagoog) krijgen wij een breder beeld van de resultaten. Hierdoor wordt ons onderzoek niet eenzijdig bekeken. Bij de interviews zijn wij op zoek naar een praktische toepassing van de theorie (indien deze gebruikt wordt) en/of naar praktische handelingen die de mensen, die er dagelijks mee bezig zijn, hebben.

Het verslag van dit interview wordt door de geïnterviewde doorgelezen. Zij hebben dan de gelegenheid om aan te geven of ze zich in onze weergave herkennen.

Bij de voorbereiding van de interviews stellen wij een aantal thema's op waar we in het interview op door willen vragen. Deze thema's zijn gekozen uit de informatie waarover wij meer informatie willen hebben voordat wij tot een goede beantwoording van de deelvragen kunnen komen. Deze thema's/ vragen zijn:

- Oplossingsgericht werken in de praktijk: wordt er mee gewerkt en hoe denken zij hierover?
- Welke technieken gebruiken leerkrachten in de klas om het pedagogisch klimaat te optimaliseren?
- Hoe denken kinderen over de sfeer in de klas? En hoe denken zij dat zij het positief kunnen beïnvloeden?

De vragenlijsten kunt u vinden in bijlage 5, 6 en 7.

Het gesprek en discussie op de pabo te Gouda heeft de volgende opbouw:

Inleiding

- Wie is er bekend met probleemgericht onderwijs (vingers)?
- Wie is er bekend met oplossingsgericht onderwijs (vingers)?
- Uitleg begrippen 'Probleemgericht onderwijs' en 'Ontwikkelingsgericht/oplossingsgericht onderwijs' door middel van een filmpje.

Filmpje oplossingsgericht werken

<http://www.youtube.com/watch?v=rzqFH05ct2k> (ontwikkelingsgericht onderwijs)

Filmpje probleemgericht werken/leren

<http://www.leraar24.nl/video/1807>

Eventueel nog verder uitleggen door middel van vragen laten stellen.

Kern

Overstap maken naar 'pedagogisch klimaat':

- Wat is volgens jullie een 'goed' pedagogisch klimaat? (woordweb)
- Hoe ontwerpen jullie een pedagogisch klimaat tijdens jullie stages?
- Is er volgens jullie nog verschil in benadering tussen probleemgericht onderwijs en oplossingsgericht onderwijs in het reguliere basisonderwijs of in het SBO?

Stellingen:

- Er valt meer te bereiken met een kind als deze oplossingsgericht wordt benaderd;
- Het pedagogische klimaat wordt bevorderd door een oplossingsgerichte aanpak en een probleemgerichte aanpak zorgt er juist voor dat het pedagogische klimaat negatief wordt beïnvloed. Je richt je namelijk op het probleem, het negatieve, waardoor je in een negatieve spiraal terechtkomt.

Slot

- Wat is jullie ideaal voor volgend jaar: 'probleemgericht of oplossingsgericht onderwijs?'

Zoals u heeft kunnen lezen staat in bovenstaand hoofdstuk onze aanpak beschreven. In het volgende hoofdstuk willen wij de resultaten van de uitgevoerde stappen tonen.

Hoofdstuk 4 Uitvoering en resultaten

In dit hoofdstuk kunt u de resultaten van het gedane praktijkonderzoek vinden. Belangrijk te weten is dat er nog geen conclusies verbonden zijn aan de resultaten. Het zijn de verhalen van de geïnterviewden. Dit geldt ook voor de vragenlijsten.

4.1 Interviews

Met wie?	Thema: oplossingsgericht werken in de praktijk	Thema: technieken voor pedagogisch klimaat
Interview pedagoog meneer J.V.	Oplossingsgericht denken is een nieuwe manier van denken. Je moet dus waarschijnlijk tegen de stroom in roeien. Leerkrachten zitten vast aan etiketten en stickertjes. Zie hier maar eens van los te komen! Kinderen worden gezien als een project... alles wat niet slaagt, moet aangepast worden. Denk aan fotoshoppen. Probleemgericht denken is vooral medisch. Oplossingsgericht werken is een archeologisch project. Je probeert van de blokken toch een kasteel te maken. Natuurlijk zijn er dingen die er niet aanwezig zijn, maar genoeg blokken om een toren te bouwen.	Denk vanuit eigenaarschap. Diegene die de last geeft, moet er ook last van krijgen. Positief is het betrekken van ouders als informatiebron. Pedagogisch klimaat is geen ding wat je beet kan pakken, je doet het altijd tijdens de lessen. Je moet zoeken naar de mogelijkheden die je hebt in het werken zelf. Bijvoorbeeld keuze geven voor twee verschillende sommen. Werken met een supporter bijv. Kids' Skills. Probeer alles zo veel mogelijk in de les te houden. Zoek naar mogelijkheden binnen de gewone lessen!
Interview pedagoog meneer F.S.	Oplossingsgericht werken is een duw in de richting om op zoek te gaan naar positieve momenten. Mensen proberen het vaak op de	Overdracht van klassen zorgt ervoor dat je bij sommige kinderen achtergrond informatie heb. Soms is het handig om

	probleemgericht manier (straf, negeren etc.) maar als ze zien dat het niet werkt, gaan ze oplossingsgericht werken. Je komt er niet onderuit. Je probeert onbewust van alles om de sfeer om te draaien. Soms met succes, lang of kort. Een goede leerkracht is altijd om zoek naar het sleuteltje. Probleemgericht werken zorgt niet altijd voor bevrediging. Het is ook een verlegenheidsoplossing. Leerkrachten zijn opzoek naar meer (een oplossingsgerichte aanpak!).	helemaal niet te weten wat het kind mankeert. Het is af en toe handiger om met een schone lei te beginnen. Kinderen gebruiken etiketten als excuus. Een pedagoog stelt dan de vraag aan het kind: 'Voetbal jij ook autistisch?'
Interview pedagoog meneer J.d.B.	Niemand kiest voor een probleemgerichte aanpak, omdat dit negatief klinkt. Ik kijk eerst naar hoe kinderen op mijn aanpak reageren. De echte problemen blijven dan over. Door een algemene aanpak heb je al een aanpak die veel kinderen dempt. Sommige kinderen moeten wat vrijheid inleveren. Na een week of drie komen de problemen boven drijven. Dan heb je ook vergelijkingsmateriaal. Wie wijkt er van de regels af? Ik zie de kinderen aan het begin van het jaar liever blanco. Na twee weken is het wel fijn als je gedachten worden bevestigd door de	De sfeer is aan het begin van het jaar niet denderend. Vooral de kinderen moeten wennen aan de nieuwe klas. De meeste kinderen kijken de kat uit de boom. Hier moet je als leerkracht gebruik van maken. Zoals het er nu in de klas bij mij aan toegaat, gaat het er niet de eerste weken al aan toe. Later in het jaar geef je de kinderen wat meer vrijheid. Kinderen moeten aan het begin van het jaar vooral weten wat ze aan je hebben. De sleutel tot een goed pedagogisch klimaat is om altijd jezelf te zijn. Niet boven het kind gaan staan, maar naast het kind.

	dossiers. De samenhang tussen probleemgericht werken en een positief pedagogisch klimaat moet er zijn. Aan de ene kant een kind een compliment geven, maar aan de andere kant ook straffen. VB.: ik heb twee weken lang allemaal rommeldingetjes van een kind verzameld. Hij liet van alles slingeren rond zijn tafel. Na twee weken heb ik hem bij me geroepen. Ik heb gezegd: 'Je bent een leuk kind en je gaat met verschillende vakken hard vooruit, maar dit vind ik niet zo leuk!' Toen heb ik hem alle spulletjes laten zien. 'Hiermee moet je stoppen!' Ik probeer een kind wel degelijk positief te benaderen, maar de andere kant moet er ook zijn.	Soms ook nuchter zijn, jij hebt niet altijd zin in iets, maar het kind ook niet. Dan moet je dat soms gewoon accepteren. Gebruik vooral humor in je lessen. Als er ruzie in de klas is, benoem ik aan de rest van de klas dat ik weet wat er gebeurd is en dat ik het probleem ga aanpakken.
Interview orthopedagog/onderzoeker meneer P.R.	Ik werk vanuit de positieve psychologie. Hier is de oplossingsgerichte theorie op gebaseerd. Met kinderen ga ik op zoek naar hun kernkwaliteit. Ik merk dat zij daar erg trots op zijn. De kinderen moeten hun kernkwaliteit in allerlei situaties inzetten. Het is mooi om te zien dat zeker driekwart van de kinderen dat goed kan. Dit geeft bij deze kinderen een positieve emotie. Het	Het pedagogisch klimaat kan verbeterd worden als kinderen bewust zijn van hun kernkwaliteit en deze verder ontwikkelen in allerlei situaties in de klas. Kernkwaliteiten als optimisme, dankbaarheid, nieuwsgierigheid en liefde blijken belangrijke indicatoren voor persoonlijk welzijn. Persoonlijke kwaliteiten zoals volharding, liefde voor leren,

	'leren van binnenuit' wordt zo gestimuleerd. Door een relatief korte en eenvoudige activiteit zien we een persoonlijke groei door voort te bouwen op het menselijke kapitaal, de kernkwaliteiten.	dankbaarheid, hoop en perspectief hebben een voorspellende waarde voor de schoolprestaties.
Interview leerkracht J.R. (regulier onderwijs, bovenbouw)	Mijn voorkeur gaat uit naar het oplossingsgericht onderwijs. Ik ben zo meer bezig met het kind zelf en niet met allerlei labels e.d. Bovendien lever ik zo maatwerk. Het geeft voor mijn gevoel ook sneller resultaat: ik kan direct aan de slag. Ik hoef niet eerst een oorzaak te weten voordat ik aan de slag kan. Echter, soms is het wel prettig als je weet waar bepaald gedrag vandaan komt en als het erg storend is er ook medicijnen komen die het kind rustiger maken.	Ik probeer een pedagogisch klimaat in mijn klas te scheppen door kinderen vanuit de grondhouding positief te benaderen, vriendelijk te zijn en te doen wat ik zeg. Verder probeer ik kinderen zelf verantwoordelijkheid te leren zodat ze niet afhankelijk zijn van mij om gewenst gedrag te vertonen. Ik laat kinderen ook veel samenwerken, zodoende leren ze van elkaar en leren ze ook zichzelf 'bloot' geven aan elkaar. Ik probeer een goed pedagogisch klimaat te houden door: • Elke dag met een schone lei beginnen; • Kinderen complimenten geven om wat ze doen en om wie ze zijn; • Humor te gebruiken in mijn lessen; • Te doen wat ik zeg; • Kinderen zelf laten vertellen wat goed/gewenst gedrag is.

Interview leerkracht W.H. (regulier onderwijs, onderbouw + bovenbouw)	Mijn voorkeur gaat uit naar een combinatie van probleemgericht onderwijs en oplossingsgericht onderwijs. Het liefst dus een combinatie van deze twee. Zonder het probleem te weten kan een oplossing tijdelijk zijn en moeilijk te vinden. Te lang naar een probleem kijken helpt een kind niet op de korte termijn en geeft veel minder positieve energie.	Door een goed klassenmanagement, duidelijke regels en vooral veel persoonlijk contact. Verder er voor zorgen dat ieder zich veilig voelt, door met karakters rekening te houden en kinderen serieus te nemen. Op lange termijn probeer ik aandacht voor de kinderen te blijven houden en ze laten merken dat je ze serieus neemt. Consequent en duidelijk zijn, tijd voor gezelligheid en vooral ook humor (plagen) zijn kenmerken voor mijn lessen.
Interview leerkracht/ IB-/ RT-er M.D. (SBO, onderbouw)	Mijn voorkeur gaat uit naar oplossingsgericht onderwijs. Wij werken nu met handelingsgericht werken en het geeft mij een goed gevoel om uit te gaan van de mogelijkheden. Als dit voor mij al zo is, dan is dat voor het kind helemaal fijn. Ik merk wel dat het bij de collega's moeilijk is om te schakelen van probleemgericht naar oplossingsgericht.	Een pedagogisch klimaat krijg je volgens mij door consequent te blijven, duidelijke regels en afspraken te maken in de klas (en in de school!), proberen het positieve te blijven zien en flexibel te zijn. Daarnaast is respect voor elkaar hebben, een vertrouwelijke situatie scheppen, acceptatie (ook het accepteren van de zorgen/stoornissen), positieve benadering en een ieder naar zijn eigen mogelijkheden en capaciteiten benaderen erg belangrijk.

Interview leerkracht J.v.d.L. (SO, bovenbouw)	Mijn voorkeur gaat uit naar een combinatie daarvan. Ik wil zelf graag weten waar het probleem vandaan komt, maar wil ook samen met het kind en de ouders op zoek gaan naar een oplossing. Dit moet tegelijkertijd kunnen. Misschien helpt het probleemgerichte ook om op zoek te gaan naar een goede oplossing. Bijv. een kind met autisme duidelijke, korte instructies geven en geen 'dubbele grapjes' maken. Wanneer ik alleen maar (heel zwart-wit gezegd) naar de oplossing zou kijken en de stoornis niet zou zien, zou ik aan deze oplossing voorbij kunnen gaan.	De boeken zeggen veel over het ontwerpen van een pedagogisch klimaat. Dit klopt ook allemaal. Wel wil ik eraan toevoegen dat humor erg belangrijk is. Alle kinderen vinden dat leuk en zo houd je een goede sfeer. Daarnaast is consequent zijn in je handelen een ontzettend groot goed. Kinderen moeten weten wat ze aan je hebben. De 'ik-boodschap' + mijn gevoel daarbij geef ik ook af als iets niet gaat zoals ik wil. Mijn grenzen heb ik goed voor ogen. Tevens zeggen wat je wel wilt zien en niet wat je niet wilt zien.
--	---	--

	Thema: regels	Thema: omgang met elkaar
Interview leerling C. (SBO)	Als er kinderen aan het vervelen zijn, wordt de meester boos. Dan wordt het steeds saaier in de klas. De meester moet niet te vaak boos worden. Maar als er echt iets vervelends gebeurt moet de meester wel ingrijpen. Gelukkig maakt hij ook veel grapjes. Bij echte vervelende dingen (vloeken, schelden, stelen, iets kapot maken) moet de meester wel straf geven. Bij kleine dingen is dat niet nodig.	Ik wil liever dat de meester een oplossing bedenkt als er iets is gebeurd. Ik denk dat als ik het zelf bedenk de ruzie alleen maar groter wordt. Het maakt mij dan niet zoveel uit wat de meester voor oplossing bedenkt. Het leukste wat er in de klas is gebeurd is dat wij de juf mochten nat gooien met water. De juf moest heel hard lachen!
Interview leerling R. (SBO)	Ik vind het niet zo leuk als de meester boos moet worden in de klas. Ik vind het wel vervelend dat als het kind doorgaat de meester dan zegt: 'Als je het nog een keer doet dan gaan we straks niet naar buiten'. Soms kan ik daar niks aan doen. De meester mag van mij wel straf geven. De meester moet dan wel eerst gewaarschuwd hebben. Daarna is het logisch dat de meester straf geeft. Na een gevecht moet de meester meteen ingrijpen en straf geven. Na een ruzie bedenk ik liever zelf de oplossing. Ik zeg bijvoorbeeld: 'Sorry, zullen we vrienden worden!'	Het leukste wat ik mij kan herinneren uit de klas is dat wij altijd mogen meespelen met de piano. Ik speel dan op mijn dwarsfluit. Ook vind ik het leuk als ik met een andere juf mee mag. Ik vind het ook leuk als we een kwartier langer mogen buitenspelen, als we iets lekkers krijgen of een leuk spelletje doen. Soms gaan we naar het groene eiland. Ik vind het heel vervelend als kinderen irritant doen. Als ik STOP zeg, moeten mijn klasgenoten ook echt stoppen. Ook vind in het vervelend als kinderen tegen mijn tafel aan tikken.

Interview leerling N. (regulier)	Ik vind het echt heel vervelend als de juf boos moet worden. Dan is iedereen gelijk stil en je voelt je dan niet blij. De juf zegt dan dat ze teleurgesteld is en dat vindt iedereen wel zielig. Wij kunnen dit wel oplossen door beter naar de juf te luisteren en stil te worden als we zien dat de juf staat te wachten. We kúnnen ook beter luisteren, want soms zegt de juf iets tegen een kind, bijv. dat hij stil moet zijn en dan wordt dat kind heel brutaal en luistert niet. Ik vind dat de juf dan wel straf mag geven! Dan weet je de volgende keer dat je echt moet luisteren, anders krijg je weer straf. Dit mag ook bij schoppen, slaan en schelden. Dan vind ik straf goed, want dat zorgt ervoor dat het leuk blijft in de klas.	De juf moet een oplossing verzinnen bij een ruzie. Wanneer de kinderen een probleem moeten oplossen zijn ze bang dat ze ruzie krijgen met die kinderen, omdat ze er tussen komen. Als de juf het verzint, moet iedereen zich gewoon aan die afspraak houden en is het opgelost. Want ja, de juf heeft ervoor geleerd. De juf zorgt er goed voor dat het leuk is in de klas. Ze maakt veel grapjes, doet soms gekke dingen met ons en is heel lief en luistert goed. Ook trekt ze niemand voor. Ze verdeelt de traktatie die ze krijgt als iemand van een andere klas jarig is. Iedere keer is iemand anders aan de beurt, want ze zet een streepje achter je naam op de namenlijst als je een keer een traktatie hebt gehad.
Interview leerling A. (regulier)	Als de juf boos is op andere kinderen, dan vind ik dat niet erg. Zolang het maar niet op mij is. Wel vind ik het zielig als dat kind dan door blijft gaan met vervelend doen. Dan wordt de juf echt heel erg boos en moet iedereen stoppen met werken en allemaal de armen over elkaar doen. Terwijl ik er niets mee te maken heb!	Ik heb liever dat de juf een oplossing bedenkt. Dan gaat het altijd goed en is iedereen tevreden. Door leuke dingen met de klas te doen blijft het leuk in de klas. Zoals met de hele klas op het plein spelen en een open podium organiseren. We doen al leuke dingen. De

	De juf mag best wel straf geven, maar dan wel aan de kinderen die het hebben gedaan. Bijv. schelden of niet luisteren, niet willen werken. Niet dat de hele klas dan moet blijven zitten na schooltijd. De juf ziet toch ook wel wie het waren! Verder neemt de juf wel eens iemand uit de klas als het niet goed gaat met dat kind en vraagt ze wat ze eraan kunnen doen. Soms maken ze dan een afspraak en die afspraak wordt op de tafel van het kind geplakt. Zo blijf je de afspraak herinneren.	projectweken en het kamp bijv. Ik vind het niet zo leuk als kinderen oneerlijk zijn. Dan kan er ook niets opgelost worden, want eentje liegt dan toch de hele tijd. Dan heeft het ook geen zin dat hij belooft zich aan de afspraak te houden, want dat liegt hij dan ook. Maar onze klas is verder heel gezellig!
--	---	---

4.2 Vragenlijsten

Samenvatting uitspraken kinderen (SBO)

Thema: Veranderingen in de klas	Thema: Regels in de klas	Thema: Omgaan met elkaar bevorderen
• De tafels in de klas veranderen, waardoor ik zelf kan kiezen waar ik mag zitten; • Iedereen moet aan alles meedoen. Soms worden sommige kinderen voorgetrokken in de klas; • Werken op de computer met bijv. rekenen.	• Niet door elkaar heen praten; • Stop = stop; • Naar elkaar luisteren; • Vinger opsteken; • Niet schelden en niet vloeken; • Dat de meester en de juf af en toe een grapje maken; • De Heere God dienen;	• Elke dag met elkaar wat langer buiten spelen; • Elke ochtend even praten met de klas; • Aardig tegen elkaar doen; • Samen iets leuks doen, zoals koekjes bakken; • Goed mijn best

	• Je mag niet schoppen en slaan.	doen; • Ik wil het leuk houden, maar dan moeten anderen het ook leuk houden. Dus samenwerken; • Goed voor elkaar zorgen; • Elkaar niet uitschelden voor ziektes; • Met kinderen spelen waar je niet zo vaak mee speelt.
--	--	---

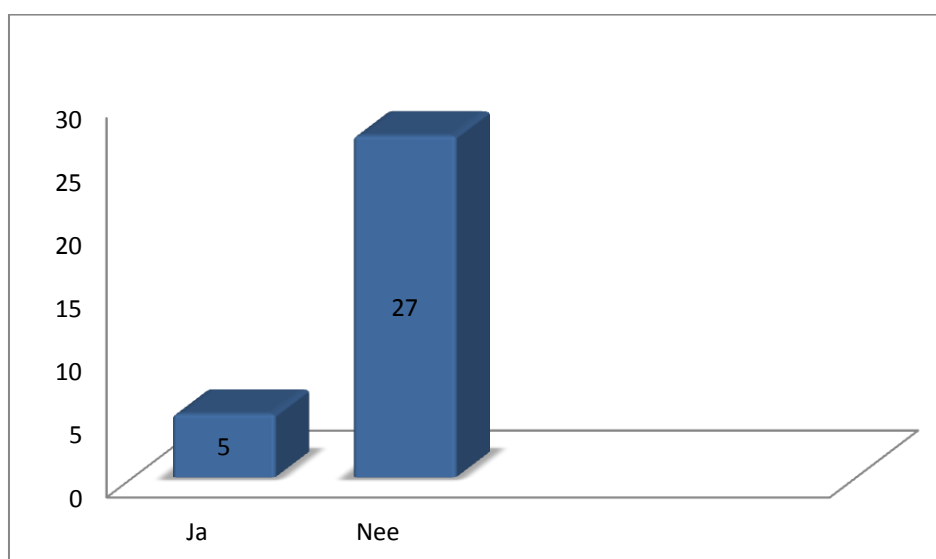
Samenvatting uitspraken kinderen (regulier onderwijs)

Thema: Veranderingen in de klas	Thema: Regels in de klas	Thema: Omgaan met elkaar bevorderen
• (Vaker) andere plekken kiezen, zodat je ook naast andere kinderen komt te zitten. Ook de drukke kinderen bij rustige vrienden/vriendinnen zetten; • De stoelen, want die zijn hard; • De (lees)boeken, want deze zijn oud; • Leuke buitenactiviteiten plannen bij vakken als aardrijkskunde; • Meer achter de computer	• Stil zijn als een kind/leerkracht praat; • Niet door de klas praten, maar je vinger opsteken; • Als we meewerken en er is tijd over gaan we iets leuks doen; • Je moet aardig zijn tegen elkaar; • Niet schelden; • Samenspelen, samen delen; • Geen spullen afpakken van elkaar;	• Rustig blijven, ook al ben je boos; • Aardig zijn tegen elkaar; • Meer samenwerken; • Meer dingen met elkaar doen; • Geen ruzie maken; • Voor jezelf opkomen; • Naast vrienden zitten; • Stil zijn; • Minder met elkaar

werken; • Meer samenwerken; • De toetsen in de ochtend maken; • Meer keus geven bij de activiteiten; • Iets minder kinderen in de klas voor meer concentratie; • Minder huiswerk mee naar huis; • Andere plek voor de meester/juf in de klas.	• Zorg goed voor elkaar; • Wees zuinig op elkaars spullen; • Grapjes maken mag, maar je moet soms ook serieus zijn; • Je helpt een ander als dat mag en als het nodig is; • Soms mag je na het werk tekenen.	bemoeien; • Niet aan andermans spullen zitten; • Kinderen helpen die gepest worden; • Spelletjes meenemen van thuis om met elkaar te spelen.
---	--	---

Samenvatting uitspraken leerkrachten/IB/EB: 'Bent u bekend met oplossingsgericht werken?'

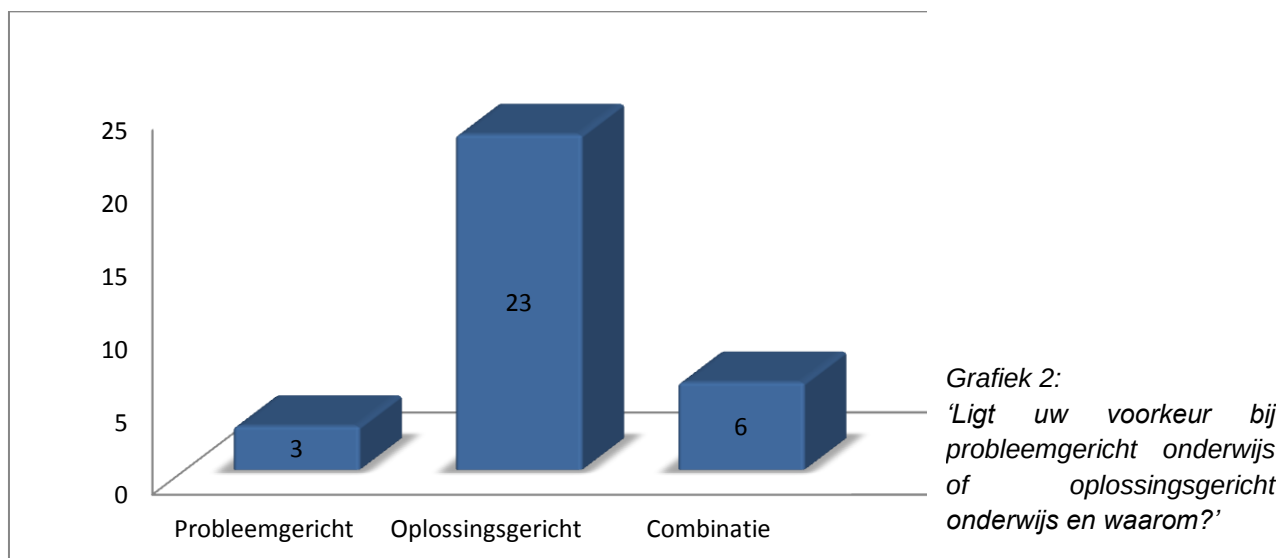
De uitspraken van de leerkrachten en de intern begeleiders (IB) en extern begeleiders (EB) zijn bij elkaar genomen, aangezien hier qua antwoorden geen verschil tussen zat. De verhouding is: 21 leerkrachten en 11 intern- en extern begeleiders.

*Grafiek 1:
'Bent u bekend met oplossingsgericht werken?'*

Van de 27 mensen die niet bekend zijn met oplossingsgericht werken, zijn er 23 bereid om oplossingsgericht te gaan werken.

Samenvatting uitspraken leerkrachten/IB/EB: 'Ligt uw voorkeur bij probleemgericht onderwijs of oplossingsgericht onderwijs en waarom?'

De meest voorkomende antwoorden:

- Oplossingsgericht, omdat je altijd (met het kind) op zoek wilt gaan naar de oplossing en niet naar het probleem;
- Oplossingsgericht, omdat het makkelijker voor een kind is om te kijken naar de mogelijkheden dan naar de beperkingen die hij/zij heeft;
- Toch een combinatie, aangezien beide theorieën voor- en nadelen hebben;
- Probleemgericht, omdat we dit gewend zijn.

Samenvatting uitspraken leerkrachten/IB/EB: 'Welke technieken van oplossingsgericht werken gebruikt u?'

Technieken uit het regulier onderwijs	Technieken uit het speciaal (basis)onderwijs
• Handelingsgericht werken; • Drama inzetten; • Kinderen zelf laten meedenken over een oplossing; • Hamburgermethode (positief-negatief-doel benoemen).	• Kids' Skills; • Schaalvragen; • Wondervraag; • Platvormvraag (hoe ver is de cliënt al op weg naar de gewenste situatie?); • Problemen uit laten tekenen; • Drama inzetten;

	• Handelingsgericht werken.
--	---

Samenvatting uitspraken leerkrachten/IB/EB: 'Hoe ontwerpt u een pedagogisch klimaat?'

Technieken uit het regulier onderwijs	Technieken uit het speciaal (basis)onderwijs
• Vanaf het begin van het jaar duidelijke regels stellen en die consequent te handhaven; • Wanneer er sociaal dingen mis gaan, bespreek ik dat met de kinderen en als dat nodig is ook in klassenverband; • Veiligheid bieden; • Consequent zijn; • Kinderen zelf verantwoordelijkheid geven; • Persoonlijk contact; • In het begin direct een relatie met de kinderen opbouwen; • Vertrouwen winnen van de kinderen; • Mijzelf openstellen; • Respect voor elkaar bevorderen; • Acceptatie van elkaar; • Ieder kind op zijn/haar eigen mogelijkheden en capaciteiten benaderen.	• Aan het begin van het jaar duidelijke regels opstellen; • Pictogrammen maken van de regels; • Lied maken om schoolregels aan te leren; • Persoonlijke band opbouwen met de kinderen (door middel van elke ochtend een vertelgroepje); • Interesse tonen in de kinderen; • Vertrouwen in hen tonen; • Zelfverantwoordelijk laten zijn; • Successen vieren.

Samenvatting uitspraken leerkrachten/IB/EB: 'Wat zijn de technieken om het klimaat positief te houden?'

Technieken uit het regulier onderwijs	Technieken uit het speciaal (basis)onderwijs
• Positief gedrag benoemen, juist ook als er andere kinderen zijn die negatief gedrag vertonen; • Hamburgermethode: 'Maarten, jij kan hard werken, maar wat ik nu zie lijkt daar niet veel op. Ik wil dat je dat nu weer gaat doen'; • Als de hele klas meewerkt naar mijn zin, leg ik de boel even plat en benoem ik dat; • Gebruik maken van een beloningssysteem; • Samen met de kinderen oplossingen bedenken; • Humor gebruiken; • Tijd voor gezelligheid; • Successen met de kinderen vieren; • Veel complimenten geven; • Gesprekjes aangaan over alledaagse dingen; • Kinderen elkaar complimenten laten geven; • Empathie tonen; • Ten allen tijd consequent blijven; • Flexibel zijn.	• Elk kind minimaal een keer per dag een compliment geven; • Het kind als persoon en gedrag gescheiden houden; • Regels, indien nodig, opnieuw aanscherpen; • Als een regel te groot is hem opnieuw in kleine stapjes aanbieden; • Humor!; • Af en toe een leuk extraatje voor de kinderen (denk aan stickerkaart, spelletjes of etc.); • Corrigeren van negatieve grapjes onderling.

4.3 Gesprek op de pabo

Inleiding

- Wie is er bekend met probleemgericht onderwijs? Twintig studenten.
- Wie is er bekend met oplossingsgericht onderwijs? Twee studenten.

Een student gaf aan haar LIO-stage te lopen in het SBO. Bepaalde aspecten die wij in de inleiding aandroegen over oplossingsgericht onderwijs werden door haar herkend. Ook heeft zij in het reguliere basisonderwijs gewerkt. Zij snapt niet dat er leerkrachten zijn die 'moeilijke' groepen hebben. Voor alles is een oplossing te bedenken.

Kern

Foto's van deze ochtend zijn in bijlage 8 te vinden.

Slot

Stellingen:

1. Er valt meer te bereiken met een kind als deze oplossingsgericht benaderd wordt.

Enkele relevante uitspraken:

- Het lijkt erop dat de oplossingsgerichte aanpak onze toekomst wordt, dus we kunnen er niet onderuit;
- Kinderen lijken alles te mogen bij oplossingsgericht onderwijs, maar ze moeten ook leren dat sommige vakken/activiteiten gewoon moeten;
- Kinderen worden medeverantwoordelijk. Dat is positief aan oplossingsgericht onderwijs;
- Kinderen lijken later meer na te kunnen vertellen over vroeger (wat kennis betreft) wanneer ze zelf de keuze mochten maken om te leren. Kinderen willen graag zelf de verantwoordelijkheid en dit moet je als leerkracht dan ook bieden.

2. Het pedagogische klimaat wordt bevorderd door een oplossingsgerichte aanpak en een probleemgerichte aanpak zorgt er juist voor dat het pedagogische klimaat negatief wordt beïnvloed. Je richt je namelijk op het probleem, het negatieve, waardoor je in een negatieve spiraal terechtkomt.

Enkele relevante uitspraken:

- Er wordt binnen verschillende scholen vooral probleemgericht gedacht. Toch had je het vroeger wel naar je zin op school, anders had je niet voor de pabo gekozen, toch? Voor diegene die het goed doen wordt het klimaat niet verpest, maar voor de kinderen die er het dupe van zijn kan probleemgericht onderwijs bijna niet samengaan. Voor de persoon in kwestie kan het een dramatische ervaring zijn. Geconfronteerd worden met datgene dat je niet kunt, kan niet samengaan met een pedagogisch klimaat;
- Kinderen hebben straf nodig als zij hierom vragen.

Slot

- Wat is jullie ideaal voor volgend jaar: 'probleemgericht of oplossingsgericht onderwijs'?

Opmerkingen van studenten:

- Kinderen lijken positiever door deze oplossingsgerichte aanpak;
- Oplossingsgericht werken is een eerste zet in goede richting;
- Oplossingsgericht werken is de toekomst, dus we zullen wel mee moeten;
- Oplossingsgericht werken is een mooi principe, maar dan komt dit nog eens bovenop ons werk;
- Door dit college ben ik positiever naar mijn agressieve kind gaan kijken.

Het is tijd om aan de verzamelde informatie conclusies te gaan verbinden. Deze conclusies kunt u vinden in het volgende hoofdstuk.

In dit hoofdstuk willen wij de uitkomsten van onze verbeteracties presenteren. Wij willen onze hoofd- en deelvraag beantwoorden, waardoor we uiteindelijk een conclusie willen trekken en aanbevelingen willen doen voor een eventueel volgend hoofdstuk. De beantwoording is per deelvraag en ook de hoofdvraag wordt apart beantwoord.

5.1 Conclusies uit het literatuur- en praktijkonderzoek

- *Wat is een goed pedagogisch klimaat?*

Voor zowel regulier basisonderwijs als SBO geldt dat een pedagogisch klimaat een leuk ingerichte leef- en leeromgeving is. Dit is te omschrijven als een omgeving die alle relaties en voorzieningen omvat waarbinnen het samen doen en denken van kinderen en leerkrachten zich afspeelt. Zo leren kinderen algemene waarden en respect, rechtvaardigheid, eerlijkheid, gemeenschapszin, verantwoordelijkheidsbesef, solidariteit en tolerantie. Eigenlijk is de klas een kleine samenleving en oefenen de kinderen voor later. In de groep moeten specifieke vormingsdoelen voor kinderen zijn, afhankelijk van hun behoeften en in overleg met deskundigen en ouders op te stellen.

U bent als leerkracht verantwoordelijk voor de vorming en het welbevinden van een kind in de klas. Dit in overleg met collega's en ouders, zodat er één lijn ontstaat. Deze taak wordt gekenmerkt door betrokkenheid en voldoende afstand om eisen te stellen. Daarnaast is het belangrijk dat u kinderen met bepaalde problemen hulp weet te bieden en dit duidelijk aan hen laat merken. Extra aandacht en warmte kunnen zo ook een hoop opleveren (De Munnik & Vreugdenhil, 2003).

Vanuit het gesprek met de pabo-studenten blijkt dat het 'ons-gevoel' een belangrijk aspect is. Samen maak je een positieve sfeer in de klas. Hierbij is tevens een positieve houding, duidelijkheid en consequent zijn van belang.

- *Welke middelen zijn er om een positieve sfeer te ontwerpen?*

Zoals eerder gezegd is, moet een pedagogisch klimaat met elkaar gemaakt worden. Echter is de rol van de leerkracht ontzettend belangrijk. Tuckman (1972) heeft vijf verschillende fases beschreven voor teambuilding. Dit model vertalen wij naar het basisonderwijs. Zo adviseren wij u om op de eerste schooldag informatie over de klas te vertellen en regels van de klas samen op te stellen. Daarnaast moeten de regels van de school, die het liefst zijn opgesteld met het hele team, doorgenomen worden. Dit zorgt voor bepaalde veiligheid, structuur en duidelijkheid. Vanaf dag één moet het kind zich al veilig gaan voelen. Regels moeten herhaald worden en vervolgens overgaan in routines en consequent aangehouden worden. Het moet duidelijk zijn wat de leerkracht accepteert en wat niet. Tevens is het belangrijk dat de leerkracht het goede voorbeeld geeft.

Wanneer er een strak pedagogisch klimaat staat, komen (ernstige) gedragsproblemen vanzelf bovendien. De duidelijke structuur in de klas zal namelijk een deel van de problemen al verhelpen.

Om een positief klimaat neer te zetten is het belangrijk dat kinderen leren om respect te tonen naar elkaar. Zij moeten het gevoel hebben dat zij allen verantwoordelijk zijn voor elkaars welbevinden binnen de groep. Wanneer vaardigheden ontbreken en aangeleerd moeten worden, moet hier ruimte voor vrijgemaakt worden en gekeken worden naar wat al (bij het kind) werkt (Furman, 2010).

Kinderen moeten de ruimte krijgen om zelf na te denken en dingen te ontdekken. Zo kan de leerkracht zijn/haar onderwijs aanpassen aan de individuele behoeften van het kind, waardoor de intrinsieke motivatie vergroot wordt (Vriens, 2007).

Vanuit het praktijkonderzoek blijkt dat de theorie voor het ontwerpen veel wordt toegepast in de praktijk. Daarnaast wordt duidelijk aangegeven dat de toename van het etiketteren van kinderen nadelig kan zijn voor een positief klimaat. Het is in bepaalde gevallen beter om niets te weten van de (gedrags)problemen, zodat u met een schone lei/blik het jaar begint. Het etiket kan daarnaast niet gebruikt worden als excuus voor de problemen. Het probleem is namelijk een vaardigheid die nog geleerd moet worden en geen blijvend gemis is wanneer het kind er aan wil werken.

Uit ons praktijkonderzoek blijkt dat de theorie wel in de praktijk wordt toegepast, maar het oplossingsgericht denken nog niet ingezet wordt. Een toepassing voor het inzetten van oplossingsgericht werken/denken is Kids' Skills. Hierin wordt het oplossingsgerichte gesprek aangeboden die kan helpen om in gesprek te gaan met kinderen met gedragsproblemen. Samen zoekt u naar een oplossing en werkt u aan de vaardigheid die het kind nog moet leren. De mensen die aan ons onderzoek hebben meegewerkt, zeggen wel dat zij oplossingsgericht bezig zijn, maar veel van deze mensen kunnen geen technieken noemen. Wel werken zij handelingsgericht en/of opbrengstgericht. Dit zijn al onderdelen van het oplossingsgericht werken, maar het denken is nog niet aanwezig. Hiermee kunnen wij concluderen dat het oplossingsgericht werken/ denken nog niet volledig geïntegreerd is in ons onderwijs.

- *Welke middelen zijn er om een positieve sfeer te handhaven?*

Om een positieve sfeer te handhaven is het belangrijk dat positief gedrag aanwezig blijft. De leerkracht moet hier de focus op leggen. Een continue stroom van sociale beloning is onmisbaar. De leerkracht moet aanmoedigen en positieve kritiek geven al bij de kleinste vooruitgangen. Door deze positieve aandacht wordt het kind aangemoedigd om het positieve gedrag te herhalen. Positieve patronen en gewoontes worden zo aangeleerd en overgenomen door anderen. Bovenal versterkt de aandacht het zelfvertrouwen van het kind (Måhlberg & Sjöblom, 2008).

Zowel de theorie als leerkrachten uit het SBO en het regulier onderwijs geven aan dat het belangrijk is het kind te laten weten dat u als leerkracht naast hem/haar staat en laat zien dat iedereen wel eens fouten maakt: ook de leerkracht. Het toegeven van fouten hoort erbij en toont dat fouten maken menselijk is en mag. Benoem daarnaast de zaken zoals ze zijn en gebruik humor.

In de klas kunnen er sociale, realistisch en bereikbare doelen opgesteld worden. In het SBO is dit al een goed gebruikt middel. Samen werk je daaraan en bekijk je de strategieën tot het bereiken hiervan, zodat de betrokkenheid groot blijft en de kinderen uitgedaagd worden tot het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden. Aanmoediging is hier tevens van belang. Wanneer het doel behaald is zal het kind zich competentier voelen in het tonen van goed gedrag.

- *Wanneer en hoe mag ik een kind corrigeren?*

Als leerkracht is het belangrijk dat je de leerlingen beloont. Dit kan een sociale beloning zijn. *Commentaren die geen waardeoordeel bevatten zijn effectiever gebleken voor kinderen die moeite hebben met het accepteren van uitdrukkelijke, positieve, aanmoedigende woorden* (Måhlberg en Sjöblom, 2008, pag. 121).

Sommige kinderen vinden het moeilijk om een compliment te ontvangen. Een stukje papier waar het compliment op staat kan dan effectief zijn.

Een actieve beloning kan wonderen doen bij kinderen die moeilijk te motiveren zijn. Laat kinderen af en toe zelf een beloning kiezen.

Als kinderen een langere tijd in een bepaald gedrag blijven hangen is het belangrijk dat de leerkracht optreedt. Opvallend is dat de kinderen zelf aangeven dat ze het fijn vinden als de leerkracht straft, zo blijkt uit ons onderzoek. Ook vinden zij het belangrijk dat er duidelijke regels zijn. Kinderen moeten weten waar ze aan toe zijn. Diegene die last geeft, moet er zelf ook last van krijgen. Dit zorgt in zowel het reguliere basisonderwijs als in het SBO voor structuur en rust. Als leerkracht kun je dan een aansporing doen. Wanneer deze aansporing wordt opgevolgd, dient positieve feedback te volgen. Corrigeren moet, maar belonen mag niet vergeten worden! In ons praktijkonderzoek blijkt een leerkracht gebruik te maken van de hamburgermethode (positief-negatief-doel benoemen)! Daarnaast worden in het SBO de problemen en de oplossingen met sommige leerlingen uitgetekend. Hierdoor is er beter een gesprek te voeren met de leerling. Belangrijk is ook om aan de klas kenbaar te maken dat je ' bezig' bent met het gedrag van de leerling te corrigeren. Dit geeft rust in de groep.

- *Wat doen leerkrachten om het pedagogische klimaat te behouden?*

Opvallend is dat eigenlijk alle leerkrachten komen met de volgende basistips. Deze basistips worden ook gegeven door de leerkrachten in opleiding:

- Benoem positief gedrag;
- Maak gebruik van humor;
- Maak tijd voor gezelligheid;
- Consequent zijn en regels stellen.

Sommige leerkrachten geven ‘vernieuwende’ tips die overeen komen met het oplossingsgerichte werken. Dit zijn over het algemeen de leerkrachten die in het SBO werken of extra hebben geleerd. Hierbij wordt vooral gedacht aan het leren van regels. Als regels niet werken, dienen deze in kleine stapjes opnieuw aangeleerd te worden. Hierdoor is een doel haalbaar en kan een succes gevierd worden.

Het is belangrijk dat kinderen weten wat hun kernkwaliteiten zijn en die moet je als leerkracht stimuleren en daar gebruik van maken.

Om het pedagogisch klimaat te bevorderen geven kinderen uit het SBO vooral aan meer samen te willen werken/spelen met andere kinderen. Kinderen uit het reguliere onderwijs geven daarentegen aan dat ze vakinhoudelijk wat meer uitdaging willen.

De kinderen in ons praktijkonderzoek geven aan dat ze genieten van de kleine dingen. Hierbij denken ze aan kleine voorvallen, waarbij de leerkracht net even anders doet dan anders. De leerkracht hoeft blijkbaar niet groots uit te pakken om de kinderen te laten genieten en het pedagogisch klimaat te bevorderen!

Zoek daarnaast naar mogelijkheden in de gewone lessen.

Beantwoording van onze onderzoeksvraag

‘Hoe kan ik een positieve pedagogisch klimaat ontwerpen en handhaven waar alle kinderen bij gebaat zijn?’

Voor zowel regulier basisonderwijs als SBO geldt dat een pedagogisch klimaat een leuk ingerichte leef- en leeromgeving moet zijn. In de klas moeten de kinderen kunnen oefenen voor later in de samenleving. Het is van belang dat regels schoolbreed worden opgesteld. Hier moeten alle collega’s, ouders, maar ook kinderen in betrokken worden. Van belang is het dat leerkrachten kinderen nieuwe vaardigheden leren als deze bij een kind ontbreken. Dit bevestigt Van Meersbergen (2009a en b) ook in zijn artikelen. Hij wil een schoolbrede aanpak voor gedrag en sociaal-emotionele ontwikkeling binnen de school. Dit zou een taak kunnen zijn voor de gedragsspecialist. Gedragsspecialisten kunnen zich richten op het ontwerpen en invullen van een model (piramide) voor de eigen school. De school moet met elkaar beslissen wat zij wenselijk gedrag vinden. Daarvoor kunnen er regels opgesteld worden. De regels worden dan ook met de kinderen, ouders een leerkracht besproken en zichtbaar gemaakt binnen de school. Leerkrachten en ouders kunnen

zo makkelijk geïnformeerd worden. Belangrijk is dat benoemd wordt wat er al wel goed gaat bij de kinderen. Wij kijken dan vooral naar datgene wat al wel werkt bij het kind. Het is belangrijk dat het kind zich hierbij veilig voelt. Daarom is het zo van belang om het kind te betrekken in het proces. Wanneer er kleine doelen opgesteld worden, zal het kind dit doel snel behalen en zal een succeservaring opdoen.

Wanneer een kind blijft hangen in een bepaald gedrag mag je deze als leerkracht straffen. Het is belangrijk dat de leerkracht de regels consequent hanteert. Vervolgens moet het kind wel weer beloond worden, wanneer het gewenst gedrag laat zien. Kinderen uit het SBO willen vooral meer samen werken/spelen met elkaar. Kinderen uit het reguliere basisonderwijs willen daarentegen vakinhoudelijk meer uitdaging.

Als leerkracht moet je je kwetsbaar opzetten. Hierdoor zien kinderen dat fouten maken mag en dat dit ook menselijk is.

Hoofdconclusie

Uit de theorie blijkt dat oplossingsgericht werken bijdraagt aan een positief pedagogisch klimaat. U gaat namelijk constant uit van het positieve en blijft hierdoor in een positieve spiraal functioneren. Dit zal zijn uitwerking op de klas hebben. Daarnaast bent u een voorbeeld voor de klas, waardoor de kinderen op sociaal gebied van u leren. Uit de praktijk blijkt dat mensen graag oplossingsgericht aan het werk zijn. Althans; deze term vinden zij positief klinken, maar integreren dit nog niet in hun dagelijks onderwijs. Voor veel leerkrachten is het hun streven om oplossingsgericht aan het werk te gaan. Dit blijkt alleen al uit het feit dat leerkrachten van de etiketten af willen. Ze willen niet het probleem, maar de oplossing! Door gebruik te maken van onze bordkaart denken wij dat wij leerkrachten een stukje op weg kunnen helpen om oplossingsgericht werken in het onderwijs te integreren.

5.2 Praktische handreikingen

Wij hebben er voor gekozen om twee bordkaarten te maken. Beide bordkaarten (bijlage 9) kunnen ingezet worden om het pedagogisch klimaat te bevorderen. De eerste bordkaart is gericht op het sociaal-emotionele en de tweede bordkaart is gericht op het vakinhoudelijke. Dit omdat de kinderen uit ons onderzoek lieten zien

dat ze het leuker zouden vinden op school als er in beide begrippen meer uitdaging zou zitten.

De bordkaart is bedoeld om bevestigd te worden aan het bord. Eventueel kunt u hem printen op A3-papier, zodat alle kinderen het goed kunnen zien. Op elke kaart staan er begrippen. U kunt er zelf voor kiezen om de klas te laten kiezen tussen de drie verschillende activiteiten of dat u zelf kiest. Daarnaast beslist u altijd of u de activiteit per lesuur wilt veranderen of per dag. Het is uw verantwoordelijkheid dat iedere activiteit zeker één keer per week aan bod is gekomen, met uitzondering van de activiteiten bij het begrip *regels*. De gekozen activiteit geeft u van te voren aan bij de kinderen door middel van een magneet op het plaatje te bevestigen. U kunt de keuze maken aan de hand van het gedrag van de klas of de activiteit. Het plaatje is zwart-wit, wat zorgt voor zo min mogelijk prikkels voor de kinderen.

Bordkaart 'sociaal-emotioneel'

U spreekt af wanneer er een beloning verdiend kan worden. De hele klas is betrokken bij deze beloning. U zet een cirkel om het pictogram die van toepassing is.

- 1) Eén leerling uit de klas kiest een beloning uit voor de gehele klas;
- 2) De gehele klas kiest een beloning uit voor de gehele klas;
- 3) De leerkracht kiest een beloning uit voor de gehele klas.

U spreekt van te voren af wie er de komende dag of het komende lesuur complimenten mag geven en ontvangen.

- 1) Teken op het bord een zonnetje met de naam van één kind erin. De kinderen mogen gedurende het lesuur, de dag complimenten bedenken voor dit kind. De complimenten komen op de zonnestralen te staan. Aan het einde van het lesuur, de dag, worden deze complimenten met de klas besproken;
- 2) De gehele klas verdient een compliment. Er wordt een duim op het bord getekend met het compliment erin. De leerkracht vertelt waarom de klas dit compliment ontvangt;
- 3) Kinderen mogen 1 minuut voor en 1 minuut na de pauze een compliment in het schrift schrijven over een kind. De leerkracht kiest een moment uit om deze complimenten voor te lezen.

U spreekt af hoe er deze week aan de door u gekozen regel wordt gewerkt. Aan het begin van de week, op een vast moment, kiest u een regel die u in de klas centraal wilt stellen gedurende een week. Het kiezen van de regel is aan u en zal door u afgestemd zijn op de behoefte/te leren vaardigheid van de klas. De verwerkmethode kiezen de kinderen. Deze keuze staat als enige de hele week vast.

- 1) U doet de regel voor door middel van drama. Eerst op de verkeerde manier, hierna op de manier hoe u het wilt gaan zien;
- 2) Samen met de kinderen schrijft u een lied. In dit lied zijn de regels verwerkt;
- 3) De kinderen schrijven een verhaal waarin de regel verwerkt is. Zo laten zij zien hoe zij de regel concreet in de praktijk zien.

Bordkaart 'vakinhoudelijk'

U kiest een lesuur uit waarin u van te voren duidelijk maakt met welke pictogram jullie in dit lesuur gaan werken. Zo mogen de kinderen bij het eerste keuzemodel kiezen hoeveel opdrachten zij zelf mogen bepalen om te maken. Deze opdrachten moeten wel af zijn aan het einde van de les.

- 1) Het kind mag bij zelf kiezen welke opgave hij/zij maakt;
- 2) Het kind mag zelf kiezen welke twee opgaven hij/zij maakt;
- 3) Het kind mag zelf kiezen welke drie opgaven hij/zij maakt.

Bij de tweede rij bepaalt de klas wat aan het einde van het vak gedaan moet worden als het kind klaar is met de activiteit.

- 1) Ga verder met een extra rekenboekje. Ieder kind heeft een extra rekenboekje op zijn/haar niveau;
- 2) Ga verder met een extra taalboekje. Ieder kind heeft een extra taalboekje op zijn/haar niveau;
- 3) Het kind mag op de computer extra leerspelletjes doen naar eigen keuze.

Wanneer u bepaalt dat de kinderen goed gewerkt hebben, mogen de kinderen een beloning kiezen. Goed gemaakt werk heeft niet alleen met het gemiddelde groepscijfer te maken, maar ook met de inzet die de kinderen hebben laten zien tijdens het werken.

- 1) De kinderen mogen met een eigen (gekleurde) pen schrijven bij het vak wat door de leerkracht bepaald wordt;
- 2) De kinderen krijgen een sticker op hun hand. Wanneer u met oudere kinderen werkt, krijgen zij een sticker bij hun werk;
- 3) U verwerkt in één van de lessen van die dag een filmpje bij het lesthema.

5.2.1 Verwachtingen bij gebruik van de bordkaarten

Wij verwachten dat, wanneer leerkrachten dagelijks gebruik maken van deze bordkaart, het pedagogische klimaat in de klas verbeterd wordt. Wij verwachten dat dit in een kort tijdsbestek al zichtbaar moet zijn. Dit omdat in onze bordkaart de leerkracht de leiding heeft, maar de kinderen zelf ook een grote verantwoordelijkheid krijgen. Bij sommige opdrachten uit de bordkaart wordt er ook op een positieve manier samen gewerkt. De kinderen leren elkaar te respecteren. Daarnaast worden ze zelf competent gemaakt. Kinderen krijgen de vrijheid, maar wel binnen een bepaalde structuur. Doordat de leerkracht met deze bordkaart inhaakt op het positieve van het kind, zal het negatieve gedrag van het kind omgebogen worden. Hierdoor zal het pedagogisch klimaat verbeteren of in stand gehouden worden.

5.3 Aanbevelingen met betrekking tot mijn praktijk

In de vragenlijsten vroegen wij de leerkrachten en de intern- en extern begeleiders om een keuze te maken tussen probleemgericht werken en oplossingsgericht werken. Wat opviel was dat meerdere mensen kozen voor oplossingsgericht werken, maar bij de verdere beantwoording van de vragen juist de omschrijving van een probleemgericht aanpak gaven. De oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat leerkrachten het begrip 'probleemgericht werken' negatief vonden klinken, waardoor zij hebben gekozen voor het oplossingsgericht werken. Bij een volgend onderzoek zouden wij het begrip 'probleemgericht werken' veranderen in 'het handelen vanuit het probleem'.

Het viel ons wederom tegen hoeveel leerkrachten mee wilden werken aan ons onderzoek. Wij merkten dat de werkdruk bij meerdere leerkrachten in de weg stond om mee te werken aan ons onderzoek. Bij een volgend onderzoek zouden wij meer gaan werken vanuit een poll.

In ons onderzoek zijn wij afgegaan op meningen van verschillende mensen. In de klas hebben geen voor- en nameting plaatsgevonden, omdat wij gekozen hebben voor het ontwikkelen van een nieuwe handreiking. Het meesterstuk had toegepast kunnen worden in de praktijk. Helaas waren dit te veel meetinstrumenten om in één meesterstuk te verwerken. Dit zou voor een volgend meesterstuk een goed beginpunt kunnen zijn.

5.4 Aanbevelingen met betrekking tot de theorie

De manier van het verkrijgen van de theorie hebben wij gedaan door middel van boeken, artikelen en internet. De boeken en artikelen zijn gekozen met behulp van de aanbevelingslijst van Fontys OSO. Tevens is er op internet gezorgd naar juiste artikelen door middel van het zoeken met trefwoorden. Dit is zeker een aanbeveling. Er zijn ontzettend veel boeken geschreven die met dit onderwerp te maken hebben. Het is dan goed om een bepaalde richtlijn bij het zoeken te hebben.

De boeken en (internet)artikelen die wij hebben gebruikt, hebben ons goede informatie gegeven. Ze zijn allen duidelijk geschreven en gaven allen goede informatie. Bepaalde informatie werd in verschillende boeken beschreven. Dit zorgde voor betrouwbaarheid, aangezien de geschreven gedeeltes overeen kwamen.

De boeken en artikelen werden geschreven door onderwijsdeskundigen, mensen met veel ondervinding en mensen die niets met het onderwijs te maken hebben. Dit zorgt voor veel verschillende kanten die ons onderwerp op welke manier dan ook hebben belicht. Wij zijn dan ook tevreden over deze manier van onderzoek doen en bevelen dat ook aan iedereen aan.

5.5 Reflectie op onderzoek, proces en samenwerking

Het onderzoek van dit meesterstuk sloot goed aan bij onze master. Wij hebben het geleerde, onder andere oplossingsgericht werken, vanuit de master direct toegepast in ons meesterstuk. Hierdoor werd de theorie levend gemaakt in de praktijk. Dit gaf ons een stimulans om dit onderzoek tot een goed einde te brengen. Ons onderzoek heeft niet alleen meerwaarde voor onszelf, maar ook voor onze omgeving. Hierbij denken wij aan onze collega's en de kinderen op de scholen. Door de verworven kennis te verwoorden in het meesterstuk en te verwerken in een concrete

handreiking, kan de omgeving deze kennis inzetten in hun eigen praktijk. Wij zijn ervan overtuigd dat leerkrachten, wanneer zij oplossingsgericht werken inzetten, gebruik maken van de (kern)kwaliteiten van de kinderen. Hierdoor voelt het kind zich erkend, wat weer ten goede komt aan het pedagogisch klimaat. Uiteindelijk ligt hier onze identiteit: maak gebruik van de (kern)kwaliteiten van het kind en behandel ieder kind als een uniek schepsel. Kinderen hebben geen problemen, maar missen vaardigheden.

Het proces is verlopen zoals wij dit hadden gepland. Van te voren hadden wij een tijdspad gemaakt, waaraan wij ons wilden houden. Dit bracht ons tot het afronden van dit meesterstuk binnen de afgesproken tijd. Wat tegenviel in ons proces is het ontvangen van de gestuurde vragenlijsten. Dit heeft langer geduurd dan gepland was. Uiteindelijk heeft dit geen verdere nadelige consequenties voor ons proces gehad.

Het gebruik van verschillende bronnen is ons goed bevallen, omdat je vanuit meerdere oogpunt een veelzijdig beeld vormt. Hierdoor wordt je onderzoek betrouwbaar. Je leert daarnaast kritisch te kijken naar verschillende visies en neemt niet alle informatie klakkeloos aan. Bij een eventueel vervolgonderzoek zouden wij het weer zo aanpakken.

De samenwerking tussen Lianne Hokke en mij is goed verlopen. Doordat wij elkaar al zeven jaar kennen en voor vele opdrachten al samengewerkt hebben, wist je wat je van elkaar kon verwachten. Het maken van afspraken verliep voorspoedig en het nakomen hiervan was geen enkel probleem. Beide willen wij onze zaken goed op orde hebben. Daarnaast wilde je elkaar niet teleurstellen en was het verantwoordelijkheidsgevoel groot. Het maken van de verdeling was geen enkel probleem. Zoals in het tijdspad goed te zien is, hebben we ontzettend veel samen gedaan. De één typte bijv. de aanzet, de ander maakte het af en beide lazen we elkaars gedeelte door. Hierover gaven we een kritische blik/mening. Wanneer we bepaalde verwachtingen van elkaar hadden, werden deze duidelijk uitgesproken. Zo wist je wat je aan elkaar had. Ik wil Lianne dan ook bedanken voor de goede samenwerking!

Met de antwoorden op de genoemde deelvragen, is het antwoord op de onderzoeksvraag gevonden en ons onderzoek hiermee afgerond.

Literatuur

Boeken

- Cauffman, L. & Dijk, D. J. van, 2009, *Handboek oplossingsgericht werken in het Onderwijs*, Amsterdam: Boom onderwijs
- Durrant, M. (2007). *Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen op school*, Antwerpen/ Apeldoorn: Garant
- Furman, B., 2010, *Kids' Skills in actie!*, Nijmegen: Pica
- Furman, B., 2011, *Kids' Skills, op speelse wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*, Amsterdam: Boom/Nelissen
- Harinck, F., 2008, *Basisprincipes praktijkonderzoek*, Antwerpen/ Apeldoorn: Garant
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., Scheepsma, W., 2010, *Ontwikkeling door onderzoek*, ThiemeMeulenhoff BV
- Måhlberg, K. & Sjöblom, M., 2008, *Oplossingsgericht onderwijzen. Naar een gelukkiger school!*, Antwerpen-Apeldoorn: Garant
- Munnik, C. de & Vreugdenhil, K., 2003, *Kennis over onderwijs: inleiding in praktijk en theorie van het basisonderwijs*, Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff
- Ploeg, J.D. van der, 2007, *Gedragsproblemen. Ontwikkelingen en risico's*, Rotterdam: Lemniscaat
- Tuckman, B.W., 1972, *Conducting Educational Research*, New York: Harcourt Brace Jovanovich
- Vriens, J., 2007, *Is de klas nog wel zo gelukkig?*, Van Holkema & Warendorf

Artikelen

- Dongen, S. van, & Denters, H., 2010, Oplossingsgericht werken in het onderwijs in opmars, *Frappant nr. 4*, verkregen op 12 januari 2012 via www.marant.nl
- Marx, T., 2008, Gedragsproblemen meester worden. Competenties in kaart gebracht, *Didactief*, jrg. 38, nr. 1-2, pag. 40 – 42

- Meersbergen, E. van, 2009a, Een gedragsspecialist op school, *Zorg Primair*, nr. 2, pag. 6 – 11
- Meersbergen, E. van, 2009b, Schoolbreed aandacht voor gedrag, *Zorg Primair*, nr. 8, pag.14 – 18
- Schmuck, R.A., & Schmuck, P.A., 1980, Groepsprocessen in de klas (B. Mebius, Vert.), in A.G. Vroon & S.E.M. Everwijn (Red.), *Handboek voor de onderwijspraktijk* (3.2.Sch.1-28), Deventer: Van Loghum Slaterus, (originele artikel gepubliceerd in 1971)
- Visser, C., 2002, Complexe problemen oplossingsgericht te lijf, nieuwe mogelijkheden voor adviseurs en managers, *Verandermanagement*, verkregen op 4 februari 2012 via www.managementsite.nl
- Vroegindewey, G., onbekend, Messen slijpen over passend onderwijs, verkregen op 7 februari 2012 via het *Reformatorisch Dagblad*

Internet

- <http://www.youtube.com/watch?v=rzqFH05ct2k>
- <http://www.leraar24.nl/video/1807>

Bijlagen

Bijlage 1 Aspecten van pedagogisch handelen

Aspecten van pedagogisch handelen	Betekenis ervan voor je werk als leraar
Pedagogische doelen	Je leert kinderen algemene waarden en respect, rechtvaardigheid, eerlijkheid, gemeenschapszin, verantwoordelijkheidsbesef, solidariteit en tolerantie. Je hanteert specifieke vormingsdoelen voor kinderen in je groep, afhankelijk van hun behoeften en in overleg met de deskundigen en de ouders op te stellen.
Pedagogische verantwoordelijkheid	Ouders zijn eerst verantwoordelijken: jij bent verantwoordelijk voor de vorming en het welbevinden van hun kind op school. Dat stimuleer je in samenspraak met je collega's en in overleg met ouders. Zit qua aanpak met hen op één lijn.
Pedagogische relatie	Je bent als volwassene altijd medeopvoeder van de kinderen in je groep. Die taak voer je uit door bewust een relatie met hen aan te gaan die gekenmerkt wordt door: • Betrokkenheid; • Voldoende afstand om eisen te stellen.
Pedagogische middelen	Je bevestigt goed gedrag door het te benoemen en eventueel te belonen. Je corrigeert ongewenst gedrag bijvoorbeeld door een kind daarop aan te spreken, te vermanen en sancties toe te passen. Je stimuleert kinderen tot nadenken over normen en waarden en over beelden van goed en slecht moreel gedrag. Voor kinderen die in de knel zitten weet je hulp te vinden. Je geeft hun extra aandacht en warmte.
Pedagogisch klimaat	Je toont je in je eigen gedrag betrokkenheid en afstand. Je richt het lokaal gezellig en prettig in. Je wisselt inspanning af met ontspanning en zorgt voor rust en regelmaat. Je stelt eisen aan prestaties van je kinderen, daagt hen daartoe uit en biedt hun perspectieven op het lukken van hun inspanningen. Je laat merken dat je hulpsignalen van kinderen kunt opvangen en dat je er iets mee doet (Munnik & Vreugdenhil, 2003) .

Bijlage 2 Fases van Tuckman met toepassing naar het onderwijs

De leerkracht stelt de kinderen aan elkaar voor, geeft de kinderen informatie over de regels van de school en zorgt ervoor dat kinderen zich veilig voelen in de klas 'forming'. Door met de kinderen stevige regels om te stellen is er een proces van 'norming' geweest. De leerkracht moet zeker in deze fase het goede voorbeeld geven. Vervolgens zal de klas in de 'storming' fase komen. De leerkracht moet in deze fase de kinderen herinneren aan de opgestelde regels. Deze regels moeten routine worden. In deze fase leren kinderen ook samenwerken. Vervolgens komt de 'performing'. Het gaat hier vooral om het groepsproces beheren. De praktijk leert dat er in een positieve groep een evenwicht bestaat tussen aandacht en interesse enerzijds voor de schooltaken (leerklimaat) en anderzijds voor de persoonlijke behoeften van zichzelf en elkaar (leefklimaat). Aan het einde van het jaar kan je het proces nog met de kinderen bespreken 'termination' (Tuckman, 1972).

Bijlage 3 Vuistregels over het omgaan met gedragsproblemen

- Probeer je kalmte te bewaren;
- Oefen jezelf op zinnen die je kunt uitspreken na je korte time-out, bijvoorbeeld: 'Ik vind dit niet grappig!';
- Noteer iedere dag zo kort mogelijk in een schema met alle namen van de kinderen in de linkerkolom en op de bovenste rij de data welk gedrags- of leerprobleem je signaleerde bij een bepaald kind dat vaker storend gedrag vertoont;
- Bespreek het probleem met de anderen zo gauw je merkt dat het al een week duurt;
- Bespreek het probleem met anderen door altijd eerst zo zakelijk mogelijk de feiten te geven die je waarnam;
- Maak een verslag van de bespreking;
- Breng de kwestie opnieuw ter tafel als het probleem hardnekkig blijft en je geen echte oplossingen kunt vinden;
- Blijf noteren wat er werkelijk gebeurt met het kind, wat jij er aan doet en wat de resultaten zijn (De Munnik & Vreugdenhil, 2003, pag. 205).

Bijlage 4 Vijftien stappen van Kids' Skills

1. Brainstormen met volwassenen over welke specifieke vaardigheden het kind moet leren;
2. Afspraak maken met het kind om de vaardigheid te leren. Het kind bedenkt, indien mogelijk, zelf de vaardigheid;
3. Gesprek voeren met het kind over de voordelen die deze vaardigheid oplevert;
4. De vaardigheid een naam geven;
5. Het kind geeft een naam (dier, wezen of held) aan zijn denkbeeldige hulpje;
6. Het kind mag een aantal supporters uitzoeken;
7. De supporters vertellen aan het kind waarom ze geloven dat het kind deze vaardigheid zal leren. Dit verhoogt het zelfvertrouwen;
8. Het kind mag met de begeleider overleggen hoe hij een feestje wil geven als de vaardigheid behaald is;
9. Er wordt een helder beeld gevormd over hoe het kind zich gedraagt in zo'n situatie;
10. Er wordt bedacht hoe de belangrijke mensen in het leven van het kind over het nieuwe 'project' geïnformeerd worden;
11. Samen met het kind wordt er een plan ontwikkeld over wat het kind gaat doen om deze vaardigheid te leren of verbeteren;
12. Het kind vertelt hoe andere hem aan deze vaardigheden kan herinneren als hij het zelf vergeet;
13. Als het kind de vaardigheid onder de knie heeft, vier je dat en bedankt het kind zijn supporters;
14. Als dit alles geschied is, geef dan het kind de kans zijn vaardigheid aan een ander kind door te geven;
15. Het kind kan een nieuwe vaardigheid aangeleerd worden (Furman, 2010).

Wij, Rosemarie Terlouw & Lianne Hokke, studeren aan de master Special Educational Needs richting gedragsspecialist aan Fontys OSO te Utrecht. Voor het afstuderen schrijven wij een meesterstuk over het oplossingsgericht ontwerpen en behouden van een positief pedagogisch klimaat. Door meer informatie te verzamelen van mensen die iedere dag met dit onderwerp te maken hebben, willen wij de theorie toetsen aan de praktijk.

Wij stellen uw medewerking erg op prijs.

Lianne Hokke en Rosemarie Terlouw

Definities

- *Probleemgericht onderwijs: men analyseert eerst het probleem en gaat daar vanuit een oplossing bedenken voor het probleem. Het probleem staat centraal;*
- *Oplossingsgericht onderwijs: deze theorie richt zich meer op de aanpak van het probleem, dan op het probleem zelf. Er wordt niet gekeken naar de oorzaak van het probleem, maar naar de mogelijkheden om het probleem op te lossen (Måhlberg & Sjöblom, 2008). De oplossing (kijken naar wat werkt) staat centraal;*
- *Pedagogisch klimaat: een (veilige) omgeving die alle relaties en voorzieningen omvat waarbinnen het samen doen en denken van kinderen en leerkrachten zich afspeelt (De Munnik & Vreugdenhil, 2003).*

Op welk type school werkt u?

- Regulier basisonderwijs
- Speciaal basisonderwijs
- Speciaal onderwijs
- Voortgezet onderwijs
-

Wat is uw taak binnen de school?

- Ambulant begeleider
- Intern begeleider
- (Ortho)pedagoog

Bent u bekend met oplossingsgericht werken?

Ja Nee

Zo ja, welke technieken en/of methodes van oplossingsgericht werken gebruikt u op uw school?

.....
.....

Zo nee, als u de definitie van oplossingsgericht werken leest, zou u openstaan om dit te gaan gebruiken?

.....
.....

Ligt uw voorkeur bij probleemgericht onderwijs of oplossingsgericht onderwijs en waarom?

.....
.....

Welke ideeën heeft u bij het ontwerpen van een pedagogisch klimaat?

.....
.....

Wat zijn uw technieken om het pedagogische klimaat positief te houden?

.....
.....

Hebben de begrippen 'pedagogisch klimaat' en 'oplossingsgericht werken' met elkaar te maken? Of zijn deze volgens u in strijd met elkaar? Zo ja, waarom?

.....
.....
.....

Hebben de begrippen 'pedagogisch klimaat' en 'probleemgericht onderwijs' met elkaar te maken? Of zijn deze volgens u in strijd met elkaar? Zo ja, waarom?

.....
.....

Wij, Rosemarie Terlouw & Lianne Hokke, studeren aan de master Special Educational Needs richting gedragsspecialist aan Fontys OSO te Utrecht. Voor het afstuderen schrijven wij een meesterstuk over het oplossingsgericht ontwerpen en behouden van een positief pedagogisch klimaat. Door meer informatie te verzamelen van mensen die iedere dag met dit onderwerp te maken hebben, willen wij de theorie toetsen aan de praktijk. Wij stellen uw medewerking erg op prijs.

Lianne Hokke en Rosemarie Terlouw

Definities

- *Probleemgericht onderwijs: men analyseert eerst het probleem en gaat daar vanuit een oplossing bedenken voor het probleem. Het probleem staat centraal;*
- *Oplossingsgericht onderwijs: deze theorie richt zich meer op de aanpak van het probleem, dan op het probleem zelf. Er wordt niet gekeken naar de oorzaak van het probleem, maar naar de mogelijkheden om het probleem op te lossen (Måhlberg & Sjöblom, 2008). De oplossing (kijken naar wat werkt) staat centraal;*
- *Pedagogisch klimaat: een (veilige) omgeving die alle relaties en voorzieningen omvat waarbinnen het samen doen en denken van kinderen en leerkrachten zich afspeelt (De Munnik & Vreugdenhil, 2003).*

Doorstrepen wat niet van toepassing is

Op welk type school werkt u?

- Regulier basisonderwijs
- Speciaal basisonderwijs
- Speciaal onderwijs
- Voortgezet onderwijs

Wat is uw taak binnen de school?

- Leerkracht onderbouw
- Leerkracht bovenbouw

- Onderwijsassistent
- Anders, nl.:

Bent u bekend met oplossingsgericht werken?

Ja Nee

Zo ja, welke technieken en/of methodes van oplossingsgericht werken gebruikt u in uw klas?

.....

Zo nee, als u de definitie van oplossingsgericht werken leest, zou u openstaan om dit te gaan gebruiken?

.....

Ligt uw voorkeur bij probleemgericht onderwijs of oplossingsgericht onderwijs en waarom?

.....

Hoe ontwerpt u een pedagogisch klimaat?

.....

Wat zijn uw technieken om het pedagogische klimaat positief te houden?

.....

Hebben de begrippen 'pedagogisch klimaat' en 'oplossingsgericht werken' met elkaar te maken? Of zijn deze volgens u in strijd met elkaar? Zo ja, waarom?

.....

Hebben de begrippen 'pedagogisch klimaat' en 'probleemgericht onderwijs' met elkaar te maken? Of zijn deze volgens u in strijd met elkaar? Zo ja, waarom?

.....

De vragen gaan vooral over hoe jij het zou willen. Niet hoe je buurman of buurvrouw het zou willen. Denk niet aan veranderingen zoals meer vakanties, maar aan veranderingen in de regels, het omgaan met elkaar en bijvoorbeeld het (samen)werken. Heb je te weinig ruimte om te schrijven? Schrijf dan verder op de achterkant.

Stel je voor... Jij mag een aantal dingen veranderen in de klas. Wat zou jij veranderen?

.....

.....

.....

.....

Welke regels zorgen ervoor dat het leuk is in de klas?

.....

.....

.....

.....

Hoe zou het omgaan met elkaar nog leuker kunnen worden in de klas? En wat kan jij daar aan doen?

.....

.....

.....

.....

Bijlage 8 Foto's college op de pabo

Foto 1: Hoe kun je een goed pedagogisch klimaat ontwerpen? Inbreng van de studenten

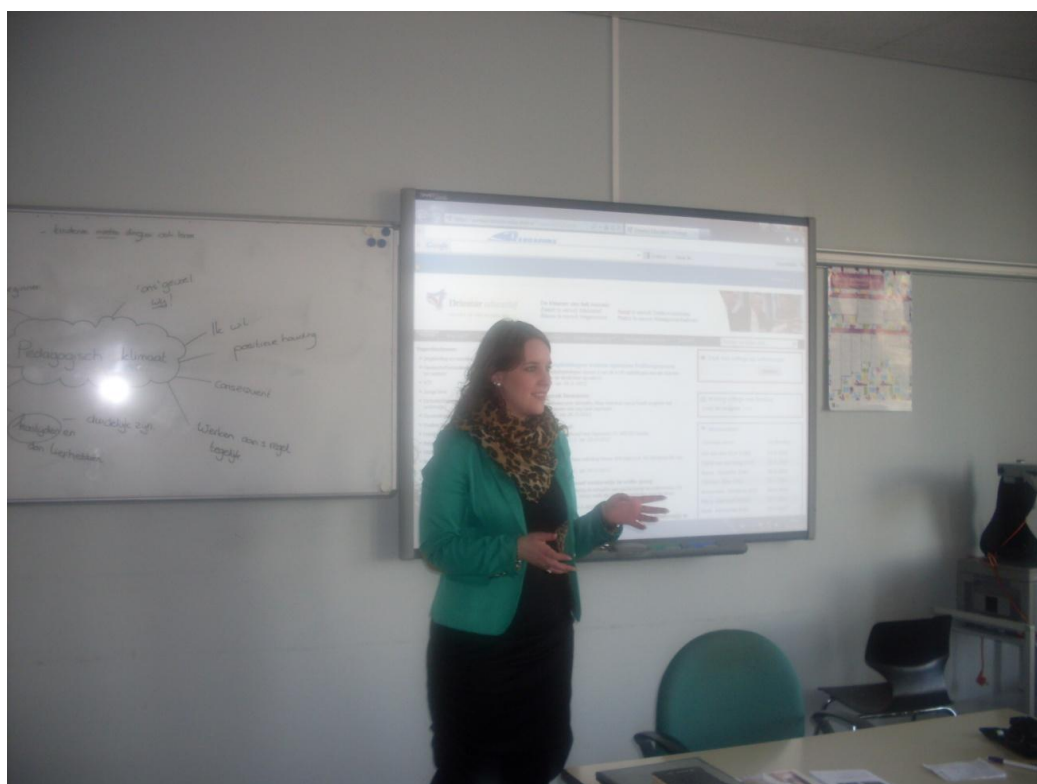

Foto 2: Discussie over stellingen met de studenten

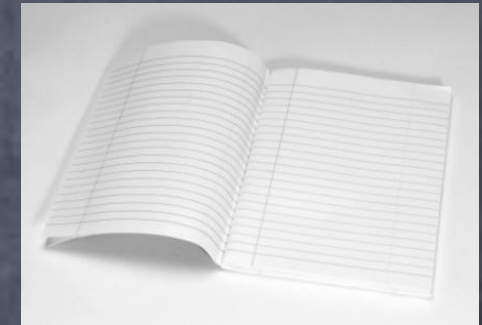
Bordkaart

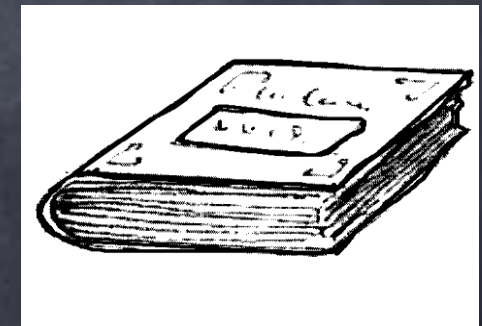
Beloning

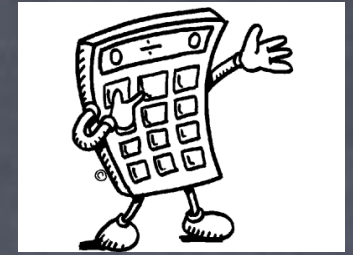
Compliment

Regels

Bordkaart

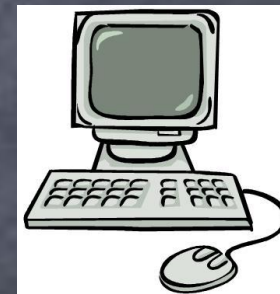
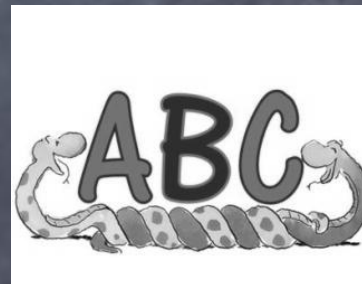
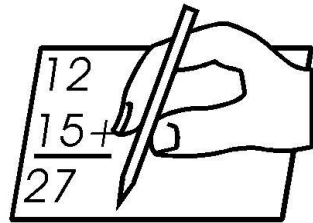
Keuze

1

2

3

Klaar?

Werk goed
gemaakt?

